ВЛИЯНИЕ НА ЛЕКСИКОГРАФСКОТО ОПИСАНИЕ НА ПОЛСКИТЕ И БЪЛГАРСКИТЕ ФЕМИНАТИВИ И МАСКУЛИНИЗМИ ВЪРХУ ДЕБАТА И РЕШЕНИЯТА ЗА УПОТРЕБАТА ИМ В ПУБЛИЧНИ ПЛАТФОРМИ ЗА ОБМЕН НА СЪДЪРЖАНИЕ[1]

ANDREANA EFTIMOVA

Sofia University of St. Kliment Ohridski

THE IMPACT OF THE LEXICOGRAPHIC DESCRIPTION OF POLISH AND BULGARIAN FEMINATIVES AND MASCULINISMS ON THE DEBATE AND DECISIONS ON THEIR USE IN PUBLIC CONTENT EXCHANGE PLATFORMS. The aim of the research is to study the influence of the lexicographic description of Polish and Bulgarian feminatives and masculinisms on their usage in public communication. Using two dictionaries – *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP) and *Dictionary of the Bulgarian Language* (DBL), the entries for the masculine and feminine forms of 100 names taken from the Bulgarian National Classification of Professions and Positions were reviewed. The analysis was carried out according to four criteria. The results show that more than half of the selected names are present with their masculine and feminine forms in DBL (80%) and in WSJP (61%), but the feeling of asymmetric representation of the names of occupations according to gender is reinforced by the definition of the meanings of occupation only in masculine forms (88%) in DBL, while in WSJP this percentage is very small (7%). Approaches to the definition of feminatives in WSJP and DBL show the use of gender identification markers. Both dictionaries note an imbalance in the representation of feminatives, which are less frequently included in prestige collocations. The paper also reveals that in recent years, public texts in both languages show unsystematic use of job titles.

Keywords: lexicographic description, feminatives, masculinisms, public communication

[1] Изследването е подготвено и осъществено в рамките на тримесечна мобилност в Университет *Мария Кюри-Склодовска* в Люблин, Полша по проект No BG05M2OP001-2.016-0019: *Innovative education in humanitarian and social science through digital transformation and modernization of educational programmes in Veliko Tarnovo University, Sofia University "St. Kliment Ohridski", South-West University "Neofit Rilski" and Technical University – Gabrovo, in partnership with international universities from Greece, Poland and Romania*.

КРАТКА ИСТОРИЯ НА ВЪПРОСА

Полските изследователи в период от почти сто години[2] (Wieniewski 1931, Lazinski 2006, Karwatowska & Szpyra-Kozlowska 2005) отбелязват, че полският език, както и други езици с родова система са били и все още са асиметрични в изразяването на пола, като това се проявява на различни езикови равнища – словообразуването, лексиката, фразеологията, граматиката. Липсата на закономерност и симетрия във формалните изразители на женскосттта привлича интереса към феминативите на редица изследователи в областта на славистиката, лингвистиката и обществените комуникации (Karwatowska & Szpyra-Kozłowska 2005, Lazinski 2006, Kubiszyn-Medrala 2007, Wieremiejewicz 2011, Krysiak 2013, Steciag 2014, Satola-Staskowiak 2018, Adamowicz 2020, Kaczmarska 2020, Krysiak & Małocha-Krupa 2020, Szajbel-Keck 2022, Osinska-Szymanska & Preuhs 2022, Wozniak-Wrzesinska 2022, Arkhangelskaya 2011, Burov 2004, Dobreva 2009, Sumrova 2015, Sumrova 2018, Valchev 2009, Vodenicharov 2021 и др.[3]). Към тази група спадат и редица съпоставителни изследвания върху феминативите – между полски, руски и български (Satola-Staskowiak & Sosnowski 2019), полски и френски (Krysiak 2021), полски и чешки (Bura 2005), полски и словашки (Klcova 2009), полски и хърватски език (Pycia 2007) и др.

ФАКТОРИ ЗА НАЛИЧИЕТО НА РОДОВО-ПОЛОВА АСИМЕТРИЯ В ПОЛСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

В изследванията по темата се посочват редица фактори, обясняващи този феномен на асиметрия и андроцентризъм, наричан от някои автори *лингвистичен сексизъм*: стереотипи за подходящите професии за хора от даден пол (въз основа на традиционно определяни тематични области за жените – майчинство, възпитание, домакинство, кулинария, красота, козметика, мода; срв. Satola-Staskowiak & Sosnowski 2019: 128), генеричната употреба на мъжкия род в законови, административни, търговски и др. текстове[4], различните обозначения на родовете в полската граматична терминология, граматичните трудности, пораждани от маскулинизацията (Burov 2016), идеологически причини (вж. Kaczmarska 2020, Latos 2020), особености при словообразуването на женсколични имена (Grochowska & Wierzbicka 2015, Satola-Staskowiak & Sosnowski 2019, Wtorkowska 2019, Bura

[2] От началото на XX век са първите дискусии върху феминативите в полските лингвистични списания *Poradnik Językowy* и *Język Polski* (Hołojda-Mikulska 2016).

[3] Към малко по-различни аспекти на дискусията отвеждат предложенията за създаване на полово неутрализиран език или въвеждане на изрични небинарни експоненти в езика (Walkiewicz 2022: 98).

[4] Малгожата Карватовска и Йоланта Шпира-Козловска акцентират върху езиковата невидимост на жените, като посочват, че законовите текстове и разпоредби звучат така, сякаш се отнасят само до мъжете (Karwatowska & Szpyra-Kozlowska 2005: 97).

2005) или пълната им липса за някои престижни позиции, стилистичната маркираност на феминативите, избягване на нежелана полисемия (*секретар*, *секретарка*), трудна произносимост (*хируржка*, *драматуржка*[5]; срв. Wtorkowska 2019: 227), трудности при адаптацията на чуждоезикови названия и др. (вж. Kubiszyn-Medrala 2007: 32–33).

ФАКТОРИ ЗА НАЛИЧИЕ НА РОДОВО-ПОЛОВА АСИМЕТРИЯ В ЛЕКСИКОГРАФСКИТЕ ИЗТОЧНИЦИ

Изследователите отбелязват една група от фактори, свързани с работата с конкретния езиков материал – събирането на корпус от изходни текстове, планираният обем на речника (по-малкият обем предполага включването на единици с по-висока честота), лексикографската концепция за подбора на думи, която произтича от състоянието на изследванията в науките за езика.

Постановката, че феминативите са вторични, се отразява върху отношението на говорещите езика и върху начина на отбелязване на женсколичните имена за професии, занятия, длъжности в лексикографските публикации. П. Жмигродзки разглежда феминативите като *производни думи, създадени чрез редовни словообразувателни операции*, и по този начин ги сравнява с умалителни форми (Zmigrodzki 2003: 58). Дали да се включат в речника или не, според него е технически проблем и ако обемът е ограничен, според него има тенденция феминативите да се изоставят като ненужни вписвания.

И в полския, и в българския език изследователите отбелязват, че женсколичните имена с наставка *-ка* се смятат за неофициални, неуважителни, несъвместими с ранга и социалния статут на референтите, заради което се използват само за традиционно изпълнявани от жени или непривлекателни и нископрестижни професии (*продавачка*, *фризьорка*, *чистачка*)[6]. Ако феминативите са непоследователно и несистематично използвани, ако са употребени с пейоративни конотации в изходните текстове (много често медийни), с които работят съставителите на речници, то няма как да бъдат отразени така, че да се създаде балансирана картина за езиковото представяне на половете.

Втората група от фактори, определящи подбора и описанието на феминативите в речниците, е свързана с влиянието на идеологиите и комуникативните им практики, с обществените нагласи и пр. Мая Ошинска-Шиманска и Катажина Пройс обобщават, че

[5] Въпреки тези форми Йоланта Сташковяк и Войчех Сосновски твърдят, че фонетичните проблеми не могат да бъдат аргумент за използване на маскулинни форми по отношение на жени, тъй като феминативите са по-лесно произносими от полските (Satola-Staskowiak & Sosnowski 2019: 143).

[6] И в Полша, и в България са проведени проучвания, които показват предпочитанията на респондентите, в т.ч. и на жените, да използват маскулинни форми, за да избегнат несигурността при образуването на феминативите и защото ги смятат за престижни (вж. Holojda 2013, Сумрова 2018).

социалните фактори са по-трудно преодолима бариера за ползвателите на езика, отколкото вътрешните езикови фактори (Osinska-Szymanska & Preuhs 2022: 26). Причина да не се следва единна политика при описанието на феминативите в речниците (напр. думите *psycholożka*, *socjolożka*, *filolożka*, *pedagożka*, които в един полски речник са третирани като неприемливи, в друг – като разговорни, в трети като правилни, а в четвърти първите две се приемат, а другите две – не се приемат, вж. Satola-Staskowiak 2018) е фактът, че обществото (и полското, но и българското) е *арена на разнообразни комуникационни практики, характерни за дискурси, конкуриращи се помежду си* (Steciag 2014: 57). Двете традиционни дискурсни ориентации в полското общество: дясно / консервативно и ляво / либерално, включват *и по-малки общности с по-отчетливо идеологическо и комуникационно лице* (Steciag 2014: 57). Йежи Бартмински очертава шест дискурса в Полша, отличаващи се със специфична тема, представителство в обществото, институционално вграждане и пропагандни органи (вестници, интернет портали и пр.): ляв, феминистки, умерено либерално-демократичен, радикално либерален (анархистки), либерално-католически и национално-десен дискурс (Bartminski 2010: 17–18). Феминисткият дискурс се намира в поляризирания публичен дебат вляво и е маргинализиран и реформаторски, както и чужд на полската култура (Steciag 2014: 58). В българската обществена среда към този момент се определят четири преобладаващи политико-идеологически дискурса: на социалната демокрация, на либерализма, на консерватизма и на национализма (Kirilov 2021: 155), но по отношение на приемането или отхвърлянето на идеите на феминизма моделът става двуполюсен: брюкселски новоговор (либерален дискурс) срещу популистки стил (на консервативните, социалистическите и националистичните идеологии в съвременното българско общество)[7]. Отбелязаното от Св. Кирилов засилване на консервативния и националистическия дискурс в България за сметка на либералния и социалдемократическия (Kirilov 2021: 156) изолира феминисткия дискурс и също го представя като чужд, привнесен на българската култура. Очевидно социалната реалност в Полша и България не насърчава последователното приемане и употреба на феминативите в публичните речеви практики и описанието им в речниците поради опасенията от навлизане и утвърждаване на либералния дискурс. В осмислянето на тези проблеми и в двете страни се отбелязват сходни обществени нагласи към феминативите:

[7] Вж. Ефтимова, А. „Брюкселски новоговор или популистко говорене в политиката и медийно отразяване на политически събития." *Медии и комуникации на 21. век*, т. 1, бр. 1 (2017): 83–90. http://journals.uni-vt.bg/mc/bul/vol1/iss1/12.

> Проблемът с използването на названия за женски род за титли, длъжности и професии – отбелязва Wtorkowska – се крие не толкова в езиковата система, колкото във вярванията и навиците на носителите на полския език, които се противопоставят на създаването и използването на женскородови лексеми, особено когато смятат тези процеси само за декларация на феминистки възгледи или проява на политическа коректност (Wtorkowska 2019: 230).

Като че ли в полските хуманитарни и социални изследвания идеите на феминистката лингвистика са по-смело и настоятелно прокарвани (вж. най-новата книга на Мартина Захорска: Zachorska 2023), отколкото при българските изследователи, които акцентират върху изконността на феминативите и нуждата и желанието си за възстановяване на традицията (Sumrova 2018).

В полските изследвания специално се отбелязва и силното разпространение на маскулинизацията на съществителните имена за професии в следвоенния период (Kubiszyn-Medrala 2007: 32; Wtorkowska 2019: 229). Затова си струва да се обсъди тезата за прекъсването на тенденцията за употреба и лексикографско описание на феминативите през втората половина на 20. век през идеологическия ключ на социализма (Osinska-Szymanska & Preuhs 2022: 25). Както отбелязва Ева Вожняк, получил се е парадокс: това, което преди 1945 г. се е смятало за традиционно, т.е. употребата на женсколичните имена, понастоящем се превръща в проява на модерността и прогреса (Wozniak 2014: 310). Отбелязват се промените в заетостта на жените, които съпровождат процеса на еманципация. Професионалното активиране и постоянното повишаване на нивото на образование предоставя на жените нови и престижни функции, за които езикът е останал нечувствителен (Jadacka 2006).

ПРЕГЛЕД НА НАБЛЮДЕНИЯТА ВЪРХУ ОПИСАНИЕТО НА ФЕМИНАТИВИТЕ В РЕЧНИЦИ НА ПОЛСКИ И БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Пьотр Жмигродски (Zmigrodzki 2005: 14) предлага 4 критерия за оценка на лексикографските описания: 1. удобство за потребителя, 2. съответствие с правилата на лексикографията, 3. съответствие с постулатите на лингвистичната теория, 4. адекватност на описанието. В описанието съществени са дефинирането на значението и подбора на лексикографска единица с форма за женски род.

Патриция Кришак (Krysiak 2016) разглежда начините на отбелязване на женсколичните имена (въз основа на четири феминални названия – *философ*, *президент*, *доктор* и *крадец*), възприети от различни лексикографи в речници от XIX век до съвременността,

като по този начин търси лексикалните и словообразувателните прояви на полова асиметрия в полския език. Подобни изследвания, но с различен обхват преди това са направени от М. Хороденска-Осташевска (Horodenska-Ostaszewska 2006), която разглежда феминативите, присъстващи само в един речник (*Uniwersalny słownik jezyka polskiego*); както и работата на З. Кубишин-Мендрала (Kubiszyn-Medrala 2007), която анализира само съвременните полски речници[8]. При представянето на феминативите в полските речници П. Кришак (Krysiak 2016) проследява дали те имат отделни речникови статии с отделни дефиниции на значенията, дали са придружени от квалификатори, дали са отбелязани случаите на полисемия, дали има примери за употреба, дали са дадени най-често срещани колокации. В анализа си тя отбелязва, че обикновено при феминативите информацията се дава само чрез словообразувателната структура *женска форма от...* или словосъчетанието *жена...* (Krysiak 2016: 86) и следва препратка към мъжколичното съществително име. Възражения има и към използването на лексемата *мъж* в дефинициите на значенията на маскулинизмите. Замяната ѝ с *лице*, *човек*, *някой* не се осъществява последователно в речниците на съвременния полски език (Kubiszyn-Medrala 2007: 39). Същата особеност при описанието на феминативите отбелязваме по-надолу и в речника на българския език.

П. Кришак обобщава и две паралелни тенденции: (1) пълно отсъствие на феминативите или въвеждането им в подзаписи като словообразувателни производни от мъжколичните названия; (2) възстановяване и поддържане на словообразувателната симетрия (Krysiak 2016: 87). В редица речници се отбелязва непоследователност при отбелязването на феминативите, което води до издаването на *Речник на женските имена в полския език*, редактиран от Агнешка Малоха-Крупа (Malocha-Krupa 2015) и събрал над 2000 лексеми.

Възстановяването на словообразувателната симетрия в речниците пък се отчита като постижение на феминистката лингвистика или джендър лингвистиката (Karwatowska & Szpyra-Kozlowska 2005, Dymek et al. 2011). Подборът на женсколични имена в речниците все още се различава от езиковата практика (Kubiszyn-Medrala 2007: 39).

[8] Поставяйки въпроса за нуждата от прагматично описание на названията за длъжности, професии, звания, Кубишин-Мендрала разпределя анализа си в три групи: (1) наименования на научни звания и степени, както и академични длъжности; (2) наименования на длъжности, функции и служби; (3) наименования на професии (Kubiszyn-Medrala 2007: 35).

МЕТОДИКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

От Списъка на длъжностите в националната класификация на професиите и длъжностите, 2011 (Приложение 4 към Заповед № РД01-931/27.12.2010 г. с влезлите в сила промени в НКПД-2011 от 01.01.2023 г.) бяха ексцерпирани 100 названия за професии от разделите (1) *Писатели, журналисти и езиковеди* и (2) *Творци и изпълнители* (NatClas 2011)[9]. Сред тези названия само едно е представено в женски род – *балерина*. Всички останали съществителни имена в Списъка са мъжкородови имена.

За целта на изследването бяха избрани и два онлайн речника – на полския (*Wielki słownik języka polskiego*, https://wsjp.pl/) и на българския език (*Речник на българския език*, https://ibl.bas.bg/rbe/). Действително, това са най-големите и представителни речници в двата езика. Подборът им беше осъществен въз основа на факта, че общите речници се различават значително от диалектните, правописните и пр., тъй като се стремят да *предоставят възможно най-изчерпателна информация за функционирането на думите* (Zmigrodzki 2003: 24). Речниковите статии в тях са със съпоставима структура. Немаловажна причина за избора им е, че са позиционирани онлайн за по-голямо удобство на работата с тях.

В речниците бяха прегледани речниковите статии за маскулинните и феминалните названия на 100-те професии от Списъка с длъжностите.

Наблюдението над речниковите статии се осъществи по следните критерии:

1. Наличие / отсъствие на феминални названия;
2. Наличие / отсъствие на собствени дефиниции за значенията на феминативите;
3. Наличие / отсъствие на контекстова употреба (примери) на маскулинизмите и феминативите;
4. Наличие / отсъствие на колокации за престиж при маскулинните и феминалните названия, както и отчитане на баланс / дисбаланс на колокациите при маскулинните и феминалните названия.

От словосъчетанията са премахнати определенията или приложенията, които не могат да се използват самостоятелно като наименования за професии. Включват се субстантивираните прилагателни от типа *завеждащ*, *водещ*, както и две наименования, които са от

[9] В разделите се включват следните групи названия: (1.1.) *Писатели и сродни на тях*; (1.2.) *Преводачи и други езиковеди*; (2.1.) *Скулптори, художници и сродни на тях*; (2.2.) *Музиканти, певци и композитори*; (2.3.) *Танцьори и хореографи*; (2.4.) *Филмови и театрални режисьори и продуценти и сродни на тях*; (2.5.) *Актьори*; (2.6.) *Радио-, телевизионни и други говорители*; (2.7.) *Творци и изпълнители*, н.д.

чужд произход и нямат женскородови съответствия на български език (*импресарио* и *конферансие*). От общия брой думи в българския език се изключват две наименования – *колонист*[10] и *акомпаниатор*[11], които не съвпадат със съществуващи наименования на професии в българския език, но в полския език второто функционира като наименование на професия, така че там то се отчита.

АНАЛИЗ НА ПОЛУЧЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

1. Наличие / отсъствие на феминални названия в РБЕ и ГРПЕ

1.1. Названията на професии, които не са включени в РБЕ, са: *стажант*, *семантолог*, *солист*, *хормайстор*, *стриптийзьор*.

Професиите, при означаването на които в РБЕ отсъстват феминативите, са: *биограф*, *есеист*, *коментатор*, *омбудсман*, *етимолог*, *лексикограф*, *морфолог*, *семасиолог*, *гравьор*, *офортист*, *концертмайстор*, *експерт*, *продуцент*, *импресарио*, *дисководещ*, *конферансие*, *хипнотизатор*, *кукловод*.

От представените в РБЕ 93 наименования на професии при 18 отсъстват феминалните названия, т.е. 20 % от общия брой (вж. Фиг. 1). От маскулинните названия се изважда и формата *конферансие*, която е в среден род и се употребява без изменение както по отношение на жени, така и по отношение на мъже. Названията за професии в мъжки и женски род, които са представени в РБЕ, са 73, или 80% от общия брой (вж. Фиг. 1).

Фиг. 1. *Представени названия за професии в РБЕ*

[10] Значението на думата *колонист* се описва като *лице, което се е преселило в чужда територия; заселник*. Затова се приема, че думата не се използва за означаване на професия.

[11] Думата *акомпаниатор* се различава от възприетото нормативно изписване на думата *акомпанятор* в книжовния език и затова не е ясно дали става дума за лексеми с едно и също значение.

Резултатите показват, че за значителна част от професиите, длъжностите и званията са включени феминалните названия, което очертава картината на постигната в голяма степен родово-полова симетрия в речника, осигуряваща потенциална възможност за провеждане на езиковореформаторската политика за полово равенство.

1.2. Названията на на професии, които не са включени в ГРПЕ, са*: stażysta*, *rzecznik praw obywatelskich*, *morfolog*, *semazjolog*, *fonolog*, *akwaforcista*, *krytyk sztuki*, *konserwatysta*, *rzeźbiarz*, *wizażysta*, *aplikator*, *striptizer*. Изключва се думата *музиковед*, тъй като за разлика от РБЕ, където има две лексеми *музиковед* и *музиколог*, в ГРПЕ е отразено само името *muzykolog*. Названието *репетитор* се изключва, тъй като не е отразено в ГРПЕ, а и присъства названието *корепетитор*.

Общо професиите, чиито названия не са в ГРПЕ, са 15. Сред тях са и две названия, които са словосъчетания.

Професиите, при означаването на които в ГРПЕ отсъстват феминативите, са: *klaun*, *ekwilibrysta*, *linoskoczek*, *dźwiękowiec*, *operator*, *impresario*, *folklorysta*, *muzykant*, *kompozytor*, *muzykolog*, *dyrygent*, *chórmistrz*, *pedagog*, *ekspert*, *koncertmistrz*, *aranżer*, *grafik*, *rzeźbiarz*, *konstruktor*, *grawer*, *grafolog*, *filolog*, *lingwista*, *językoznawca*, *leksykograf*, *etymolog*, *grafolog*, *reporter*, *dramaturg*, *prowadzący*, *krytyk*[12], *scenarzysta*, *recenzent*, *współpracownik*.

От представените в ГРПЕ 85 наименования на професии при 34 отсъстват феминалните имена, т.е. 39% от общия брой (вж. Фиг. 2). Професиите, които са представени в ГРПЕ с мъжколични и женсколични названия, са 61% от общия брой (вж. Фиг. 2).

Фиг. 2. *Представени названия за професии в ГРПЕ*

[12] Открива се лексема *krytykantka* със значение не за професия, а за поведенческа особеност – *kobieta mająca skłonność do zbyt częstego i niesłusznego krytykowania kogoś lub czegoś* (*жена, която е склонна да критикува някого или нещо твърде често и несправедливо*).

При сравнение на получените резултати се налага изводът, че присъствието на феминативите в означаването на избраните професии е много по-високо в РБЕ. Професиите, представени само чрез маскулинизми, са почти два пъти повече в ГРПЕ. В немалка част от тези случаи в речниковата им статия се дава еднотипно за всички случаи обяснение, чийто модел е следният: *Jeżeli wyrazu 'etymolog' używamy w odniesieniu do kobiety, we wszystkich kontekstach może występować forma równokształtna z M. lp., a wyraz może przyłączać formy żeńskie czasownika i przymiotnika, np. etymolog oceniała, spotkanie ze znaną etymolog, Anną Kowalską. Może też zostać zachowana odmiana i składnia charakterystyczna dla rzeczowników rodzaju m1, np.: spotkanie ze znanym etymologiem, Anną Kowalską*. Такъв тип бележка би могло да се интерпретира от потребителя като насърчаване на използването на мъжколичните имена по отношение на референти от женски пол. В полски лексикографски трудове се говори за т.нар. омонимни женсколични имена като *редактор*, *директор* – еквивалентни лексеми за титли, професии и длъжности, използвани по отношение на мъжете, но срещащи се в изречения с нелични глаголни форми, прилагателни имена в женски род, единствено число (Zmigrodzki 2008: 172–173, цит. по Krysiak 2021: 185). Посочва се обаче, че синтактичното съгласуване не е достатъчен фактор, за да се разпознаят тези съществителни като женскородови в строгия смисъл на думата за разлика от съществуващите във френския език двуродови съществителни (*noms épicènes* от типа *un* / *une ministre*), които са признати от концепцията за т.нар. минимална феминизация (*féminisation minimale*), несъществуваща нито в полския, нито в българския език (Krysiak 2021: 185, 187). От мъжколичните названия, при които е посочено, че могат да се използват и по отношение на жени, има няколко двойки лексеми – *inspektor* / *inspektorka*, *choreograf* / *choreografka*, *dyrektor* / *dyrektorka*, *reżyser* / *reżyserka*, *asystent* / *asystentka*, чиито женсколични имена имат отделни дефиниции, а това показва стремеж към налагане на феминалните названия като равностойни в езиковата система.

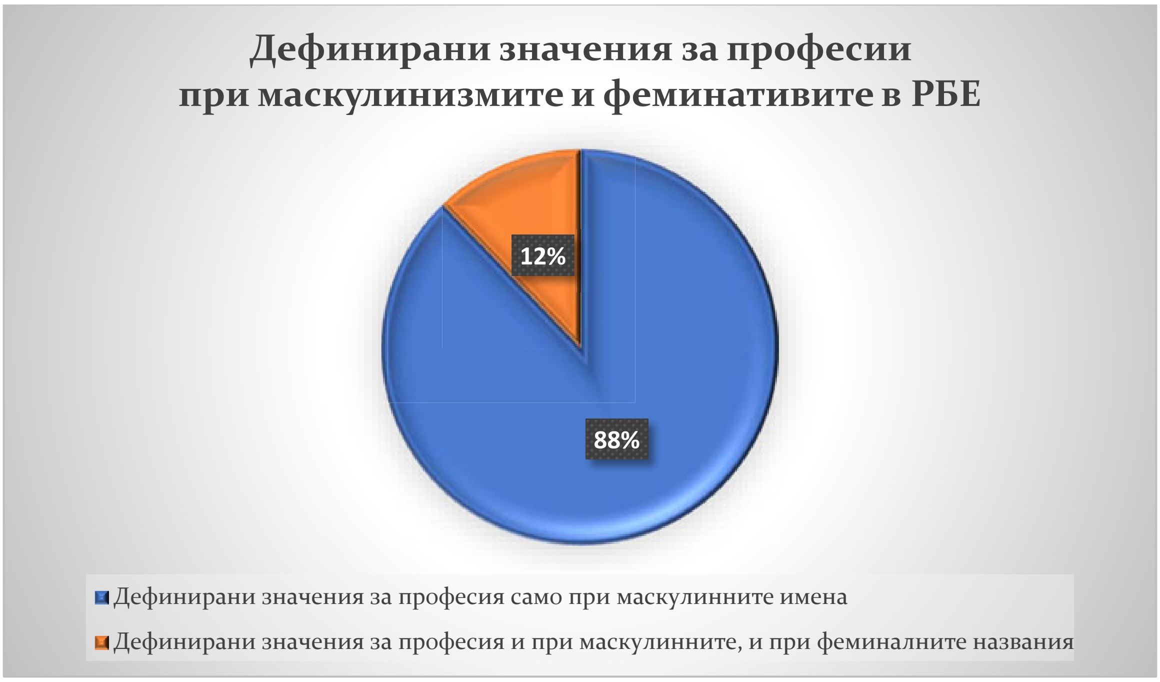
2. Наличие / отсъствие на собствени дефиниции за значенията на феминативите в РБЕ и ГРПЕ

2.1. Брой на наименованията с дефиниции на значението за професия само при маскулинните имена в РБЕ: *писател*, *драматург*, *рецензент*, *редактор*, *консултант*, *критик*, *автор*, *редактор*, *завеждащ*, *журналист*, *кореспондент*, *репортер*, *наблюдател*, *ръководител*, *графолог*, *лингвист (езиковед)*, *преводач*, *филолог*, *говорител*, *конструктор*, *изкуствовед*, *консерватор*, *реставратор*, *карикатурист*, *художник*, *гримьор*, *приложник*, *проектант*, *инспектор*, *оркестрант*, *педагог*, *диригент*, *ръководител*, *музиковед*,

музиколог, артист, актьор, хорист, инструменталист, композитор, корепетитор, музикант, фолклорист, хореограф, танцьор, репетитор, балетмайстор, директор, импресарио, режисьор, селекционер, оператор, постановчик, асистент, звукорежисьор, акробат, въжеиграч, дресьор, еквилибрист, жонгльор, илюзионист, имитатор, клоун, комик.

От общия брой на професиите 73 са представени с маскулинни и феминални названия. 64 от тях са с формулирано значение за професия само при маскулинизмите, или 88% от общия брой (вж. Фиг. 3). Към тях могат да се прибавят 18 наименования с дефиниции на значение за професия само на маскулинните имена, защото нямат представени феминални съответствия.

Фиг. 3. *Дефинирани значения на названията за професии в РБЕ*

Когато се говори за липса на дефиниция при женсколичните имена, обозначаващи професии, длъжности, звания, става дума за възприет принцип в РБЕ, според който при феминативите се прави уточнението чрез комбинацията *жена + съществителното име за професията в мъжки род*, чрез която се препраща към значенията, описани за съответния маскулинизъм. Този подход на препращане тук се регистрира като липса на самостоятелна дефиниция на значенията за професия при феминативите. Подходът е възприет по обясними причини. Според схващането, че са производни на мъжколичните съществителни имена, женсколичните названия в повечето случаи не отбелязват различие в

значението, а само в значението по пол, изразено по граматичен път. Избягването на повторението на дефинициите на значенията като принцип на икономия е един от основните мотиви за избора на такова структуриране на речниковите статии. Това обаче би могло да създаде усещането за несиметрично представяне на наименованията за професии според пола чрез акцент и препращане към мъжколичните имена, което би могло да усили подозренията за обществена търпимост към неравенството и към пренебрежението спрямо женсколичните имена.

Подобна интерпретация би могло да бъде подкрепена и с представянето на лексемата *драматуржка*, в чието описание се препраща към 2-рото значение в м.р. – *длъжностно лице в театър, което подбира драмите за репертоара, участва при поставянето им и поддържа връзка с авторите*, а не е посочено като възможно първото значение *автор на драми*. По този начин се създава възможност потребителите на справочника да тълкуват като несвойствена за жените една такава професионална роля, свързана със създаването на драми.

Такъв дисбаланс заради различия в значенията на маскулинизмите и феминативите се отбелязва при *секретар* (ръководна длъжност) и *секретарка* (с акцент върху помощната функция), *маг* (фокусник) и *магьосница* (и със значение вещица), както и при невлизащите в анализирания списък професии като *акушер* (лекар) и *акушерка* (помощен персонал при раждането).

При 12% от названията за професии феминативите имат собствена дефиниция. При някои тя повтаря дефиницията на значението за съответния маскулинизъм: *поетеса*, *графичка* (собствена дефиниция, без пояснението 'жена график'); *певица*; *балерина* (първи член на двойката лексеми); *майсторка*. При други названия се акцентира върху различното значение на феминатива: срещу *секретарка* е представена самостоятелна дефиниция, в която се акцентира върху помощната функция на позицията. Допълнителни самостоятелни дефиниции се обособяват, когато феминативът има и второ значение, различно от професията: *имитаторка* – птица, която произвежда звуци на други птици, животни и др.; *магьосница* – вещица. При съществителното *наблюдателка* се отпраща към дефиницията за значението на маскулинизма, но в примерите думата е употребена само в значението *зрител*, а не като професия (подобна е и ситуацията с *консерватор* / *консерваторка*).

В следващите типологии се изключват професиите, които не са представени чрез феминативи, тъй като те се отчитат като примери, в които балансът между родовете е нарушен в полза на мъжкия род. Очевидно е, че в тези случаи, които са 20% от всички

разгледани названия (вж. Фиг. 1), няма как да се появят примери с употреба на феминативи.

2.2. Брой на наименованията с дефиниции на значението за професия при феминалните названия в ГРПЕ: резултатите показват, че при 93% (50 от 54 двойки лексеми)[13] съществителни имена са дефинирани и феминативите, което разкрива съвсем различна картина от тази в РБЕ, където само 12% от феминативите имат собствени дефиниции (вж. Фиг. 3 и 4). Разбира се, това отразява различната концепция при двата речника за описание на значенията и за структуриране на речниковите статии. Редица изследователи обаче отбелязват, че отпращането към значенията на мъжкородовите названия създава предпоставки за закрепване на родово-половата асиметрия в езика.

Фиг. 4. *Дефинирани значения за професия при маскулинизмите и феминативите в ГРПЕ*

Феминативите със собствени дефиниции на значението за професия са следните: *pisarka*, *poetka (poetessa)*, *biografka*, *dramatopisarka*, *eseistka*, *konsultantka*, *autorka*, *dziennikarka*, *komentatorka*, *korespondentka*, *sekretarka*, *obserwatorka*, *menedżerka*, *tłumaczka*, *rzeczniczka*, *restauratorka*, *karykaturzystka*, *malarka*, *projektantka*, *akompaniatorka*, *inspektorka*, *solistka*, *artystka*, *chórzystka*, *instrumentalistka*, *korepetytorka*, *śpiewaczka*, *choreografka*,

[13] Друг феминатив без собствена дефиниция на значението е *wiodąca* (думата, посочена в речниковата статия за *prowadzący* като по-подходяща за употреба по отношение на жени).

tancerka, *specjalistka*, *baletmistrzyni*, *balerina*, *dyrektorka*, *reżyserka*, *selekcjonerka*, *asystentka*, *mistrzyni*, *producentka*, *didżejka*, *konferansjerka*, *akrobatka*, *treserka*, *żonglerka*, *iluzjonistka*, *imitatorka*, *komiczka*, *magiczka*, *czarodziejka*, *hipnotyzerka*, *lalkarka* (50).

При някои от тях като *poetka (poetessa)*, *biografka*, *eseistka* и др. се посочва, че произхождат от съществителните в мъжки род, което поставя в йерархични отношения родовите двойки имена и създава усещането за асиметричното им представяне в речниците.

С оглед на направените бележки от Кубишин-Мендрала, че при дефинициите на маскулинизмите не би следвало да се използва думата *мъж*, за да се избегне акцентът върху половата определеност, а по-скоро лексемите *лице*, *човек*, *някой* (Kubiszyn-Medrala 2007: 39), при анализа на дефинициите на феминативите в ГРПЕ се открояват три подхода в това отношение. Първият подход обхваща най-много женсколични съществителни (36 – вж. Фиг. 5). При него референтите от женски пол в дефинициите се обозначават с лексемата *жена*:

> *biografka* – kobieta opisująca czyjeś życie w formie książki lub filmu; *konsultantka* – kobieta fachowiec, która udziela porad w zakresie swojej specjalności; *autorka* – kobieta, która stworzyła jakieś dzieło; *dziennikarka* – kobieta, która zawodowo zajmuje się pisaniem tekstów dla prasy lub przygotowywaniem audycji radiowych bądź telewizyjnych albo prowadzeniem portali internetowych; *коmentatorka* – kobieta wypowiadająca się na temat aktualnych wydarzeń społeczno-politycznych; *sekretarka* – kobieta zatrudniona w biurze firmy lub instytucji, zajmująca się korespondencją, porządkowaniem i przygotowywaniem dokumentów, przyjmowaniem interesantów itp.; *menedżerka* – (1) kobieta, która zawodowo zajmuje się kierowaniem jakąś działalnością lub przedsiębiorstwem; (2) kobieta, która zawodowo zajmuje się organizowaniem pracy artystów lub sportowców, dbając przy tym o ich dochody i wizerunek; *tłumaczka* – kobieta, która przekłada tekst z jednego języka na drugi; *restauratorka* – kobieta, która odnawia lub zabezpiecza przed zniszczeniem zabytki oraz dzieła sztuki; *malarka* – kobieta, która maluje obrazy – dzieła sztuki; *projektantka* – kobieta opracowująca projekt – szczegółowy opis obiektu oraz sposób jego wykonania; *akompaniatorka* – kobieta wykonująca muzykę będącą tłem dla głównej warstwy dźwiękowej; *inspektorka* – (1) kobieta pracująca w policji i mająca stopień odpowiadający pułkownikowi w wojsku; (2) w czasie Powstania warszawskiego: kobieta posiadająca najwyższy żeński stopień w hierarchii wojskowej; *artystka* – kobieta, która uprawia określoną dziedzinę sztuki; *chórzystka* – kobieta śpiewająca w chórze – zespole śpiewaków; *instrumentalistka* – kobieta muzyk, która gra na jakimś instrumencie; *korepetytorka* – kobieta udzielająca korepetycji; *śpiewaczka* – kobieta, która zawodowo śpiewa utwory muzyczne przy akompaniamencie; *choreografka* – kobieta, która zawodowo tworzy układy taneczne lub gimnastyczne w widowiskach scenicznych; *tancerka* – kobieta zajmująca się tańcem zawodowo lub amatorsko; *specjalistka* – (1) kobieta, która ma gruntowną wiedzę lub wysokie umiejętności w jakiejś dziedzinie; (2) kobieta, która robi coś doskonale; *baletmistrzyni* – kobieta kierująca zespołem baletowym i zajmująca się reżyserowaniem, insceni-

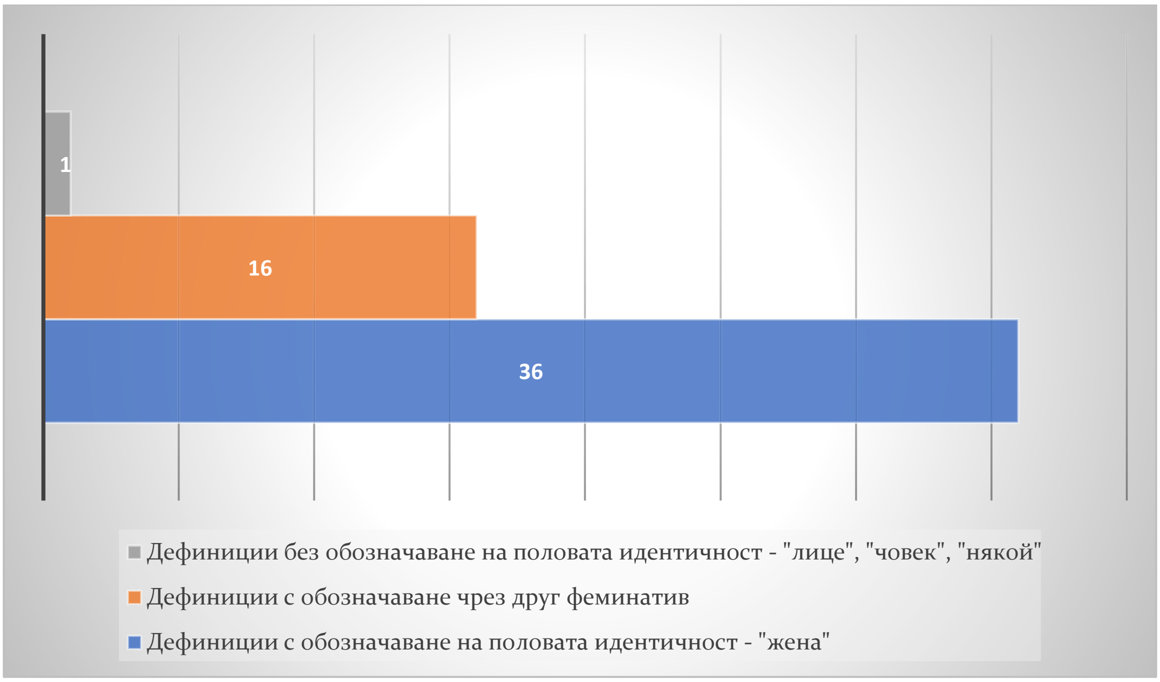
zacją widowiska baletowego; *dyrektorka* – kobieta kierująca firmą lub instytucją; *reżyserka* – kobieta realizująca własną koncepcję artystyczną filmu, widowiska scenicznego czy też programu radiowego lub telewizyjnego; *selekcjonerka* – kobieta, która dokonuje wyboru, ze względu na określone kryterium, jednostek lepszych, połączonego z odrzuceniem jednostek gorszych; *asystentka* – kobieta, która zawodowo pomaga osobie zatrudnionej na określonym stanowisku; *mistrzyni* – (1) kobieta odznaczająca się w jakiejś dziedzinie lub działaniach bardzo dużymi umiejętnościami, przewyższającymi umiejętności innych; (2) kobieta będąca dla kogoś wzorem do naśladowania; (3) kobieta, która zajęła pierwsze miejsce na zawodach sportowych określonej rangi; (4) kobieta pełniąca funkcję zwierzchniczki niektórych zakonów lub tajnych organizacji; *producentka* – kobieta, która finansuje powstawanie przedsięwzięcia artystycznego lub rozrywkowego, do którego zachowuje prawa i z którego czerpie ewentualne zyski; *didżejka* – kobieta, która w czasie dyskotek lub audycji radiowych i telewizyjnych zajmuje się dobieraniem i odtwarzaniem muzyki na żywo; *konferansjerka* – kobieta, która pomiędzy publicznymi występami innych wykonawców zapowiada je i komentuje, zwracając się do widzów; *akrobatka* – kobieta, która wykonuje ćwiczenia gimnastyczne wymagające szczególnej zręczności i poczucia równowagi, przy użyciu odpowiedniego sprzętu, lub skomplikowany manewr pojazdem; *treserka* – kobieta, która zawodowo zajmuje się tresurą zwierząt; *żonglerka* – kobieta, która na zmianę przerzuca po kolei kilka jakichś przedmiotów z jednej ręki do drugiej i wyłapuje je kolejno; *imitatorka* – kobieta, która imituje kogoś lub coś; *komiczka* – kobieta, która występuje przed publicznością, aby ją rozbawić; *czarodziejka* – kobieta, która dzięki zdobytej wiedzy tajemnej potrafi wywoływać zjawiska nadprzyrodzone oraz robić rzeczy nieosiągalne dla innych; *hipnotyzerka* – kobieta, która wprowadza innych w hipnozę – przypominający sen stan, w którym ktoś, ulegając oddziaływaniu innej osoby, poddaje się jej woli i nie kontroluje swojego zachowania.

При втория подход за означаване на референта от женски пол се използват други феминативи. Тук попадат 16 женсколични съществителни имена (вж. Фиг. 5):

pisarka – autorka utworów literackich; *poetka* (*poetessa*) – autorka wierszy; *dramatopisarka* – autorka dramatów – utworów literackich przeznaczonych do wystawienia na scenie; *eseistka* – autorka esejów; *korespondentka* – autorka reportaży przesyłanych – głównie z zagranicy – do prasy, radia lub telewizji; *obserwatorka* – oficjalna przedstawicielka państwa lub organizacji wysłana dokądś w celu śledzenia ważnych wydarzeń; *rzeczniczka* – urzędniczka, do której obowiązków należy dbanie o dobro określonej grupy ludzi i w razie konieczności interweniowanie w jej imieniu; *karykaturzystka* – artystka rysująca karykatury; *inspektorka* – urzędniczka sprawująca kontrolę w zakresie przestrzegania przepisów; *solistka* – artystka wykonująca partię solową utworu muzycznego lub baletowego bądź ich fragmenty; *specjalistka* – lekarka, która dodatkowo zdobyła gruntowne wykształcenie w zakresie jednego z działów medycyny; *balerina* – tancerka występująca w balecie; *mistrzyni* – rzemieślniczka mająca prawo do samodzielnego prowadzenia zakładu i zatrudniania w nim ludzi; *iluzjonistka* – artystka cyrkowa, która pokazuje różne sztuczki, wywołując złudzenie, że są magią; *magiczka* – artystka, która pokazuje różne sztuczki, wywołując złudzenie, że są magią; *lalkarka* – artystka, która porusza lalkami w teatrze kukiełkowym.

Единствената дума, чиято дефиниция включва препоръчаните и за мъжколичните съществителни имена обозначения *лице*, *човек*, *някой*, е *rzeczniczka* – osoba, która popiera jakąś ideę lub działalność; osoba, która zawodowo zajmuje się reprezentowaniem jakiejś osoby lub instytucji i przemawianiem w jej imieniu (вж. Фиг. 5)[14].

Фиг. 5. *Дефиниции за професии при феминативите с различен тип обозначаване на референтите от женски пол*[15]

Ако се приеме, че употребата на друго феминално название или липсата на обозначаване на половата идентичност са начин да се постигне баланс при представянето на маскулинизмите и феминативите в речниците, то и в РБЕ, и в ГРПЕ не е постигнат такъв баланс заради преобладаващото предпочитание към означаване на половата идентичност с лексемата *жена*. В РБЕ словосъчетанието *жена* + *маскулинизъм* препраща към дефиницията на маскулинното име. В ГРПЕ, въпреки факта, че 93% от феминативите имат собствени дефиниции, което значително намалява дисбаланса при представянето им, в описанието на значенията се предпочита посочването на половата идентичност.

[14] Броят на феминативите в изброените групи е 53. Изключен е феминативът *kolonistka*, който има собствена дефиниция на значение, което не е свързано с професия – момиче, което участва в летен лагер, в организиран ваканционен престой за деца и младежи през ваканцията.

[15] Причината изброените феминативи във Фиг. 5 да са повече от 50 (както е отбелязано във Фиг. 4) е фактът, че при няколко феминатива са описани по различен начин повече значения за професии и затова един и същ феминатив попада в две групи, напр. *mistrzyni*, *inspektorka*.

Интересен случай представлява дефиницията на *obserwatorka*. Когато се описва значението за професия, се използва друг феминатив (*oficjalna przedstawicielka państwa lub organizacji wysłana dokądś w celu śledzenia ważnych wydarzeń*), а когато се описва значение, което не е свързано с професионална позиция, тогава се използва лексемата *жена* (*kobieta, która obserwuje kogoś lub coś*). Примерът е доказателство, че употребата на лексемата *жена* запазва стилистични нюанси, които предполагат използването ѝ в по-неофициални и непрестижни ситуации, а не по отношение на професии. В третата дефиниция на *inspektorka* се акцентира, че се обозначава именно жена с най-висок ранг във военната йерархия по време на Варшавското въстание, тъй като се предполага, че обикновено жените не заемат такива високи постове.

Любопитно различие за двата речника е, че докато в РБЕ значението на *драматуржка* не включва писането на драми, то в ГРПЕ това значение е обособено в специална форма *dramatopisarka*.

При съществителните *sekretarz* / *sekretarka* както в РБЕ, така и в ГРПЕ се отбелязва дисбаланс при описанието на значенията, произтичащ от семантичните разлики: за секретарка се отбелязва помощната функция на професионалната роля или телефонното устройство, а за маскулинизма се посочва както помощната роля на професията, така и поне 5 значения на най-високи позиции и отличия, носещи обществен престиж.

3. Наличие / отсъствие на контекстова употреба (примери) на маскулинизмите и феминативите в РБЕ и ГРПЕ

3.1. *Наличие / отсъствие на контекстова употреба (примери) на маскулинизмите и феминативите в РБЕ*

Професиите, за които има примери за употреби и на маскулинизмите, и на феминативите в РБЕ, са 50: *писател / писателка, поет / поетеса, драматург / драматуржка, рецензент / рецензентка, редактор / редакторка, критик / критичка, автор / авторка, редактор / редакторка, завеждащ / завеждаща, журналист / журналистка, кореспондент / кореспондентка, секретар / секретарка, репортер / репортерка, наблюдател / наблюдателка, ръководител / ръководителка, преводач / преводачка, говорител / говорителка, конструктор / конструкторка, изкуствовед / изкуствоведка, реставратор / реставраторка, гримьор / гримьорка, приложник / приложничка, проектант / проектантка, инспектор / инспекторка, оркестрант / оркестранти, педагог / педагожка, диригент / диригентка, музиковед / музиковедка, музиколог / музиколожка, артист / артистка, актьор / актриса, инструменталист / инструменталистка, корепетитор / корепетиторка, музикант*

/ музикантка, певец / певица, репетитор / репетиторка, балетмайстор / балетмайсторка, балерина / балетист, режисьор / режисьорка, селекционер / селекционерка, оператор / операторка, постановчик / постановчица, асистент / асистентка, майстор / майсторка, звукорежисьор / звукорежисьорка, акробат / акробатка, дресьор / дресьорка (дресировачка), еквилибрист / еквилибристка, жонгльор / жонгльорка, илюзионист / илюзионистка[16].

Фиг. 6. *Примери за употреба на маскулинизмите и феминативите в значения за професии в речниковите статии на РБЕ*

На фиг. 6 са представени резултатите, които показват, че в речниковите статии за 79% от двойките съществителни имена за професии, длъжности и звания са включени примери за употреба.

Останалите 21% от двойките думи са разпределени в следните случаи:

– 13 са наименованията на професиите, при които има примери за употреби само на мъжкородови имена: *консултант (специален консултант, научен консултант, специално бюро консултанти), езиковед / лингвист (язикоизпитатели, изтъкнати лингвисти), карикатурист (голям карикатурист, остър карикатурист), художник (майстор художник), график (френските графици), хорист, композитор (песенен*

[16] Примерите за употреба на *имитаторка* и *магьосница* не са в значенията на названията за професии, а за птица (*виртуозна имитаторка*) и вещица (*зли магьосници*).

композитор, добър композитор, българските композитори), танцьор, въжеиграч, имитатор, клоун, комик, маг;

– 2 са названията на професиите, при които има примери за употреби само на феминални названия: *графоложка (опитна съдебна графоложка), филоложка*;

– 3 са названията на професиите, при които няма примери за употреба на маскулинизми и феминативи: *консерватор* / *консерваторка*, *фолклорист* / *фолклористка*, *хореограф* / *хореографка*.

3.2. *Наличие / отсъствие на контекстова употреба (примери) на маскулинизмите и феминативите в ГРПЕ*

Речниковите статии в ГРПЕ са изключително добре структурирани. Те съдържат раздели, като един от тях е предназначен за представяне на примери за употреба на съответната дума. Навсякъде, където са отразени феминални названия, има примери за употреба на съществителните в двойката.

Примерите за употреба, които са дадени само за маскулинизмите, се дължат на неотразеното феминално название в речника: *klaun*, *ekwilibrysta*, *linoskoczek*, *dźwiękowiec*, *operator*, *impresario*, *folklorysta*, *muzykant*, *kompozytor*, *muzykolog*, *dyrygent*, *chórmistrz*, *pedagog*, *ekspert*, *koncertmistrz*, *aranżer*, *grafik*, *rzeźbiarz*, *konstruktor*, *grawer*, *grafolog*, *filolog*, *lingwista (językoznawca)*, *leksykograf*, *etymolog*, *reporter*, *prowadzący*, *krytyk*, *scenarzysta*, *recenzent*, *współpracownik*. Въпреки наличието на речникови статии за съответните феминални имена *didżejka*, *choreografka*, в тях няма примери за употреба. Съпоставката с РБЕ показва, че съотношението 13:2 е в полза на ГРПЕ по отношение на постигнат баланс в контекстовото представяне на феминативите.

Единствено при феминатива *балерина* има примери само за женски род, тъй като отсъства мъжколично име (думата *baletmistrz* участва в друга двойка).

Впечатление прави и фактът, че в ГРПЕ много по-голяма част от примерите са от медийни публикации (вж. напр. *projektant* / *projektantka*, при които примерите за употреба на феминатива са изцяло от медийни публикации). При названията *komik* / *komiczka* всички примери за женскородовото име са от интернет, което може да доведе до заключения за степента на прием на феминатива и за сферата на употреба и стилистичния му статус.

4. Наличие / отсъствие на колокации за престиж при маскулинните и феминалните названия, както и отчитане на баланс / дисбаланс на колокациите при маскулинните и феминалните названия в РБЕ и ГРПЕ

4.1. *Колокации за престиж в РБЕ*

Следва да се отбележи, че в РБЕ няма раздел за колокации, какъвто съществува в ГРПЕ. Затова колокациите бяха ексцерпирани от примерите за употреба на маскулинизмите и феминативите.

Названията за професии в РБЕ, при които само мъжкородовите са употребени в колокации, създаващи престиж, са 20: *драматург*, *консултант*, *лингвист / езиковед*, *преводач* (*първият преводач*, *лицензиран заклет преводач*), *реставратор* (*художници реставратори*, *архитект реставратор*), *карикатурист* (*голям карикатурист*, *остър карикатурист*), *художник* (*майстор художник*), *проектант* (*най-добрият проектант*), *педагог* (*великия … учител и педагог*, *знаменития по онова време казанлъшки педагог*, *музикален педагог*, *театрален педагог*), *артист* (*първокласен артист*, *талантлив оперен артист*, *големият артист*), *инструменталист* (*млади инструменталисти*), *композитор* (*добър композитор*), *корепетитор* (*отличен корепетитор*), *режисьор* (*истинският режисьор*, *главен режисьор*), *постановчик* (*талантливите постановчици*), *дресьор* (*опитен дресьор*, *младият дресьор*), *илюзионист* (*големите български илюзионисти*), *имитатор* (*удивителен имитатор*, *не просто имитатор*, *чудесен имитатор*), *комик* (*добър комик*, *най-известните комици*).

Названията за професии в РБЕ, при които само феминативите са употребени в колокации, създаващи престиж, са 3: *репортерка* (*напориста репортерка*), *графоложка* (*опитна съдебна графоложка*), *диригентка* (*младата даровита диригентка*, *младата енергична диригентка*).

Резултатите показват съществуващ дисбаланс при представянето на маскулинизмите и феминативите.

Количествените резултати се подкрепят и от качествения анализ на колокациите в РБЕ, който показва диспропорции при представянето на мъжколичните и женсколичните имена. Например колокацията *отличен педагог* е използвана по отношение на референт жена, а примерите за феминатива *операторка* са за работнички в производството или за означаването на телекс, а не в значението *специалистка, която снима филм*. Примерът с колокации на *еквилибристка* и *жонгльорка* е интересен с лексико-граматичната тавтология: *Учудени и с възхищение посрещнахме изпълненията на ЖЕНИТЕ АКРОБАТКИ, ЖОНГЛЬОРКИ, ИЗКУСНИ ЕКВИЛИБРИСТКИ, ДРЕСЬОРКИ на животни* (подч. мое).

Таблица 1. *Баланс / дисбаланс в колокациите от РБЕ на някои двойки съществителни имена за професии*

Баланс	**Дисбаланс**
гениален, класически писател / *най-голямата* средновековна ромейска писателка, *талантлива* писателка	*значителни* български драматурзи, *гениалният* драматург, нашите драматурзи, *европейските* драматурзи / *неговата* драматуржка
млади поети, *чувствителния* поет / *проникновена* и *талантлива* поетеса, *добри* поетеси	наши автори, *безсмъртният* автор, автор на изобретение, на научен труд, на повест, на портрет, на проект за паметник, на проект за сграда, на роман, на статия / *малката* авторка
единствен редактор, *главен* редактор (на вестник, списание), *отговорен* редактор, музикален редактор, редактор в отдел, вестник, радио / *главната* редакторка (2), *дежурната* редакторка, музикална редакторка	кореспонденти на *европейски, световни, важни вестници, военен* кореспондент, *задграничен* кореспондент, *окръжен* кореспондент на столичен вестник / кореспондентка на *заводския вестник*
литературните критици, *вещ* музикален критик / *известната* актриса, педагожка и критичка	*административен* секретар, *артистичен* секретар, *главен* секретар, *втори* секретар, *частен* секретар, секретаря на *СБП*, *държавен* секретар / секретарка *в някакво министерство*, секретарката на *директора*, *секретарка има даже (началникът – б.а.)*
завеждащ *отдел*, завеждащ *масова агитация*, завеждащ *отделение*, завеждащия (субстантивирано прил.)/завеждаща *кожно отделение*, завеждаща *катедра*	художници реставратори, архитект реставратор, реставратор на часовници / *младата* реставраторка
музикален ръководител, ръководител *на трупи*, *главен художествен* ръководител, ръководител *на проект*, *научен* ръководител, ръководител на отдел, ръководител *на учреждения и институти*, ръководител на българо-германска дружба, ръководител на "Балкантурист", ръководител на Европейски център за съвременни езици / ръководителката *на колектива*, ръководителките *на предприятия*, ръководителка *на проект*, ръководителка *на балет*	*добре школувани и академично подготвени* актьори, *цирков* актьор, *комедиен* актьор / *младата* актриса, *драматическа* актриса, *кабаретна* актриса
добрият приложник / *известните* наши приложнички	*млади* певци, оперни певци и певици, *големите* певци *виртуози*, народен певец, естраден певец, църковен певец / народни певици, *певицата се кълчеше пред микрофона*
училищен инспектор, *финансов* инспектор / *данъчна* инспекторка	
видни наши музиковеди, *видният* български музиковед / *видна* музиковедка	

Въпреки трудността да бъде измерена престижността на употребите, примерите показват варианти на балансирано представяне на маскулинизмите и феминативите чрез включването им както в колокации за престиж, така и в неутрални колокации. В небалансираните колокации се открояват употреби на феминативи с пейоративни конотации (напр. *певица*), или поставящи жената в по-ниските етажи на професионалната йерархия (напр. *секретарка*, *кореспондентка*).

4.2. *Колокации за престиж в ГРПЕ*

Прегледът в раздел *Połączenia* в ГРПЕ показва системно присъствие на колокации там, където има описани маскулинни и феминални названия. За колокации на престижа обаче има случаи на еднострано присъствие само за маскулинизмите при *konsultant*, *prowadzący*, *obserwator*, *menedżer*, *redaktor*, *grawer*, *restaurator*, *karykaturzysta*, *akompaniator*, *inspektor*, *chórzysta*, *korepetytor*, *mistrz*, *producent*, *didżej*, *akrobata*, *żongler*, *iluzjonista*, *imitator*, *komik*, *hipnotyzer*.

Регистрирано е отсъствие на колокации за престиж и за двете названия при *selekcjoner* / *selekcjonerka*, *konferansjer* / *konferansjerka*, *magik* / *magiczka*, *lalkarz* / *lalkarka*, както и отсъствие на колокации за престиж за мъжкородовите имена (при неописани феминативи): *operator*, *asystent*.

Резултатите са сходни за РБЕ и ГРПЕ – маскулинизмите по-често се включват в колокации, създаващи усещане за престижност на професията, а феминативите се използват в неутрални значения.

В таблица 2 са отбелязани два примера за баланс и дисбаланс при колокациите, които не целят изчерпателност.

Таблица 2. *Баланс / дисбаланс в колокациите от ГРПЕ на някои двойки съществителни за професии*

Баланс	**Дисбаланс**
cytowany; *młody*, *nieznany*; *popularny*, *sławny*; *znakomity* autor / *ceniona*, *popularna*, *znana*; *znakomita* autorka	*radiowy*, *profesjonalny*, *znany* didżej / *wrocławska* didżejka *Patricia*, *80-letnią* didżejkę

5. Дискусии за феминативите в научната общност и извън нея и влиянието им върху лексикографската практика

В дискусията в Полша вземат отношение специалистите, които нерядко предлагат решения, които не се харесват на спорещите. Например през 1971 г. авторите на книгата *Култура на полския език* пишат:

> Използването на мъжки названия за жени е допустимо и правилно във всички случаи, когато женските именни форми нямат традиция и когато създаването им е невъзможно или води до конфликт със стилови или традиционни фактори. От друга страна, напълно погрешно и незаслужаващо нормативно приемане е да се третират по същия начин лексикалните единици, които имат дълга традиция във функционирането в езика, и да се заменят с мъжки (Buttler & Kurkowska & Satkiewicz 1971).

През 2012 г. Съветът за полския език също потвърждава, че женсколичните имена за професии и титли са нормативни, но обществеността не ги използва, защото предизвикват негативни реакции. У някои автори се появява и подозрението *за умишлено нарушаване на добре функциониращо, практично и нормативно граматично правило, което е здраво закодирано в езика на обществото* (Cvikova 2014: 5). Отбелязва се и фактът, че каквито и правни разпоредби в тази област да бъдат предвидени, те не могат да се наложат на живия език. Скептицизъм към тезата за възстановяването на равенството между половете чрез налагане на родовата езикова симетрия изразява Игнаци Насалски. Той смята, че:

> убеждението, че премахването на половата асиметрия в езика може да улесни жените да участват в социално-политическия живот, е толкова често срещано, колкото и невярно. Въпреки че се основава на съществуващите връзки между език и мисъл, то преувеличава тяхното значение. Това е особено очевидно, когато се разглеждат общите процеси на стереотипизиране в езика. [...] Те се провеждат във всички области на семантиката – особено когато нарицателните съществителни обозначават цели класове обекти. [...] Само наивният реализъм и липсата на осъзнаване на връзката между езика и мисленето могат да доведат до убеждението, че стереотипите могат да бъдат елиминирани чрез регулации отгоре надолу. [...] Благодарение на констатациите на когнитивната лингвистика ние знаем, че езиковата организация на света отразява основните начини за подреждане на извънезиковата реалност, присъщи на нашия ум (Nasalski 2020: 279–281).

Насалски е убеден, че категоризирането и класифицирането на света не може да се счита за проява на дискриминация. В същото време обаче привържениците на теорията за влиянието на езика върху обществените порядки ясно осъзнават, че обществото трябва

да бъде убедено, че чрез възстановяването на родовата симетрия в езика ще се осигури равенство на половете в професиите и в изпълнението на редица длъжности (вж. Kaczmarska 2020: 53; Jarosz 2021: 998).

И в полското, и по-малко в българското общество се организират кампании в медиите и в публичността изобщо за възстановяването и насърчаването на употребата на феминативи като част от политиката за справедлив / приобщаващ език. Изследователите съобщават за участия на експерти, журналисти и политици в медиите и за разгорещени дебати (по-подробно описани от Jankowski 2021, Steciag 2014), за изявления на Съвета по полски език, както и за инициативите през 2019 г. на няколко парламентаристки в полския парламент да се отразят различията между половете в официалните наименования и документи, а през 2021 г. градската администрация на Варшава приема женско-личните имена в обозначенията на професии, административни длъжности, формуляри за адреси и пр. (Szajbel-Keck 2018, Kaczmarska 2020: 52). В изследването си върху вербалната хигиена в портала *Feminoteka.pl* Магдалена Стечонг отбелязва повишеното езиково съзнание на журналистите, чиито

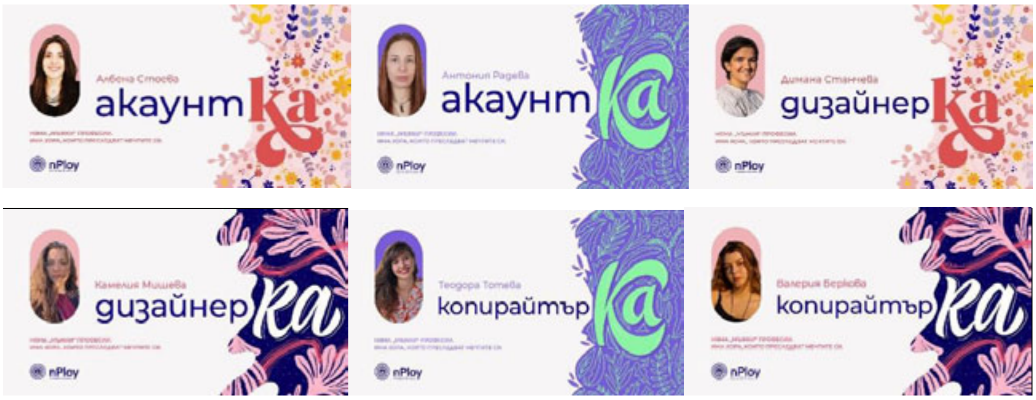
> езикови рефлексии са израз на убеждението им за важната му роля във формирането на социалната реалност, а техните хигиенни практики доказват, че реформистките амбиции, насочени към трансформиране на комуникационното пространство в Полша, се реализират в полския език по съзнателен начин, често с умишлено нарушение на кодифицираната норма за коректност и социално утвърдените езикови обичаи (Steciag 2014: 67).

Метафората за езика като *патриархален корсет*, от който жените трудно се освобождават, се свързва с песимистичните констатации на съвременни философи, че съюзът между пазара и консерватизма води до пренебрегването и осмиването на всичко, свързано с дискурса за равенство. Следователно социалната реалност не става по-благоприятна за феминистките хигиенни практики (Steciag 2014: 67).

Изследване на обществените нагласи в Полша към приобщаващия език и феминативите като част от него показва, че *много повече хора познават емпатичната нагласа, според която нуждите на другите – дори и да не са идентични с техните собствени – трябва да се вземат предвид при търсенето на оптимални модели на комуникационно поведение* (Jarosz 2021: 1013). Все по-честата им употреба в медиите и в публичната комуникация (вж. Steciag 2014), както и включването им в речниците биха изиграли важна роля в свикването с феминалните названия. В същото време употребата им е знак за политизирането на езика и подкрепа на феминизма вж. пак у Jarosz 2021: 1013; Steciag 2014: 57).

Сред кампаниите, които са подобни на проведените в Полша, са инициативите, свързани с 8 март в България: на предаването *За думите* по програма *Христо Ботев* на БНР *Аз подкрепям женския род* – 06.03.2015, на група копирайтърки в Linkedin[17] (2023, вж. Приложение 1), както и дискусиите в медиите (напр. в предаване по БНТ от 3 юни 2020[18]) и др.

Приложение 1. *together&: A campaign made by women for women / Linkedin*

5.1. *От речниците към езиковата практика*

От своя страна, начинът на лексикографското описание влияе върху избора на родова форма в редица ситуации на публичното общуване (напр. в редакционните политики в свободната енциклопедия Уикипедия, в медиите, в деловата комуникация и текстове, предназначени за публичното общуване). Говорещите и пишещите хора, в т.ч. и журналистите, се интересуват от статута и коректността на феминативите в езиковата практика[19], а речниците в крайна сметка са основният източник на езикови знания за неспециалисти. Потребителите приемат, че *ако даден речник не отбелязва дума, това означава, че тя не се използва в общия език, или че думата не е правилна* (Horodenska-Ostaszewska 2006: 179). Неслучайно авторът на един от полските речници от средата на XX век признава, че *задачата на лексикографията е да подобри отношенията между хората дотолкова, доколкото тези отношения се формират под влиянието на думите* (SJPDor: Supl., VIII).

[17] https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7039276586944053250/ (достъп: 12.08.2023).
[18] https://bnt.bg/bg/a/promeni-li-se-izpolzvaneto-na-zhenski-rod-v-blgarskiya-ezik (достъп: 12.08.2023).
[19] М. Шайбел-Кек съобщава за нарастващи запитвания за маскулинизмите и феминативите в популярния сайт за езикови консултации *Poradnia Językowa PWN*, които показват несигурност в образуването и употребата на женсколичните имена по отношение на професии, традиционно доминирани от мъже (Szajbel-Keck 2018). К. Дембска пък съобщава за нарастваща употреба на вокативните форми на феминативите в съвременния руски език и по-специално в руската преса и интернет (Dembska 2009).

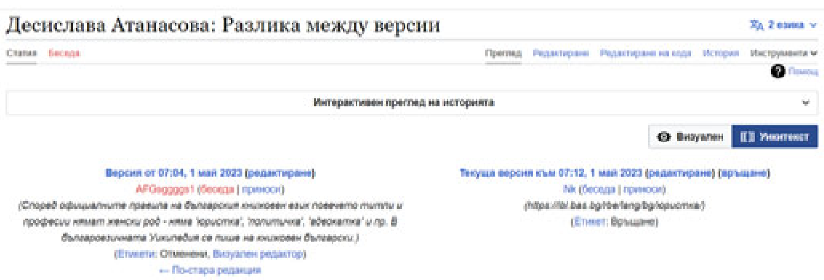
Някои автори посочват сред причините за неуредиците в езиковата практика и липсата на формална кодификация на съвременните феминативи (Satola-Staskowiak & Sosnowski 2019: 129), затова Ошинска-Шиманска и Пройс твърдят, че

> за да може полският език да се развива в съответствие с обществените движения за равенство, които са активни по целия свят, са необходими преди всичко: кодификация, т.е. речници, които няма да пропускат имената в женски род; изявления на властите в подкрепа на използването на феминативи в публичната сфера; гъвкава езикова политика [...] (Osinska-Szymanska & Preuhs 2022: 25).

5.2. *Практики в публични платформи за обмен на съдържание и в текстове, предназначени за публичната комуникация*

Всъщност конкретен повод за представеното по-горе изследване станаха спорове между редактори в българската Уикипедия относно употребата на феминативи и маскулинизми при представянето на публични личности. Очевидна е твърде разнородната практика при обозначаването на професии и длъжности в речниковите статии. Например първият абзац от представянето на Десислава Атанасова: *Десислава Вълчева Атанасова е българска юристка и политик от партия ГЕРБ, министър на здравеопазването от 21 март 2012 до 13 март 2013 г.* Въпреки поправката *юрист*, която потребител е нанесъл с аргумента, че в книжовния език тези наименования нормативно се използват в мъжки род, редактор на Уикипедия е върнал феминатива с контрааргумента, че в Речника на българския език (РБЕ) е регистрирана женсколичната форма (вж. Сн. 1). В същото време редакторът не е предложил замяната на *политик* с *политичка* и на *министър* с *министърка* – очевидно защото в РБЕ не са регистрирани феминалните названия. А отсъствието на единен принцип и аналогия в използването на мъжкородови и женскородови лексеми в статиите в Уикипедия вероятно дразни мнозина потребители.

Сн. 1. *Редакционни версии на енциклопедичната статия за Десислава Атанасова в Уикипедия*[20]

[20] Източник: *Десислава Атанасова. Разлика между версии*, https://bg.wikipedia.org/w/index.php?title=Десислава_Атанасова&diff=prev&oldid=11775876 (достъп: 2.08.2023)

Аналогични случаи се наблюдават и в полската Уикипедия. В статията за Изидора Домбска се забелязва, че до 4 юли 2023 г. тя е определяна като *polska filozof, logik, epistemolog, tłumaczka*. След тази дата тези професионални названия са редактирани по следния начин: *polska filozofka, logiczka, tłumaczka i epistemolog* (вж. Сн. 2). И тук, както в примера от българската Уикипедия, се вижда, че поставените на мястото на маскулинизмите феминални названия не са представени при всички съществителни и отново липсва единство във възприетия принцип за отразяване на професионалните и длъжностни наименования на жените.

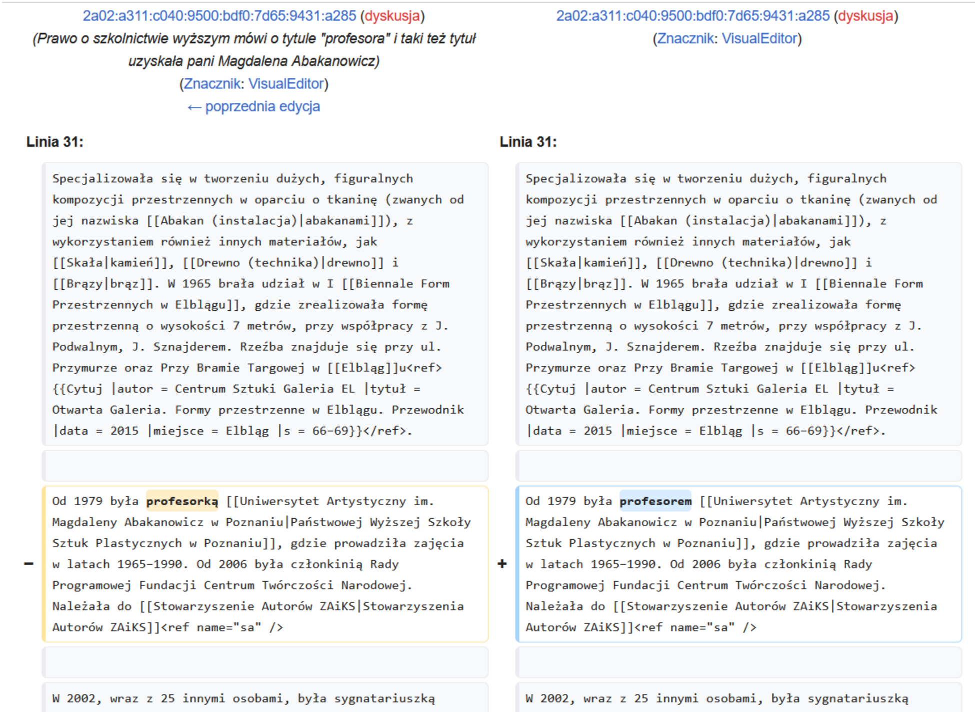
Сн. 2. *Редакционни версии на енциклопедичната статия за Изидора Домбска в Уикипедия*[21]

В полската Уикипедия е налице и случай, в който въпреки че феминативът *професорка* е включен в ГРПЕ, е извършена редакция, която връща маскулинната форма *професор* по отношение на художничката Магдалена Абаканович (вж. Сн. 3).

[21] Източник: *Izydora Dąmbska: Różnice pomiędzy wersjami*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Izydora_D%C4%85mbska&diff=70784267&oldid=68218483 (достъп: 2.08.2023)

Сн. 3. *Редакционни версии на енциклопедичната статия за Магдалена Абаканович в Уикипедия*[22]

От приведените примери става ясно, че често в редакционните политики се вземат под внимание кодифицираните варианти на наименованията за професии, длъжности и звания в WSJP (*Wielki słownik języka polskiego* = ГРПЕ – *Голям речник на полския език*) и РБЕ (*Речник на българския език*). По-категорично те предопределят предпочитанията към феминативите или маскулинизмите в българската уикипедия. И в българската, и в полската уикипедия обаче няма регулирана и непротиворечива практика при използването на маскулинизмите и феминативите за професии. Все още влиянието на речниците върху уеббазираните продукти за публична употреба е относително слабо.

Доказателство за конкурентната и ненормативизирана употреба на мъжколичните и женсколичните названия за професии са и текстовете от изложбата *Жените художници. Нови хоризонти между двете световни войни*[23]. В тях е запечатано конкурентното използване на маскулинизмите и феминативите още в навечерието на Втората световна война (вж. Сн. 4).

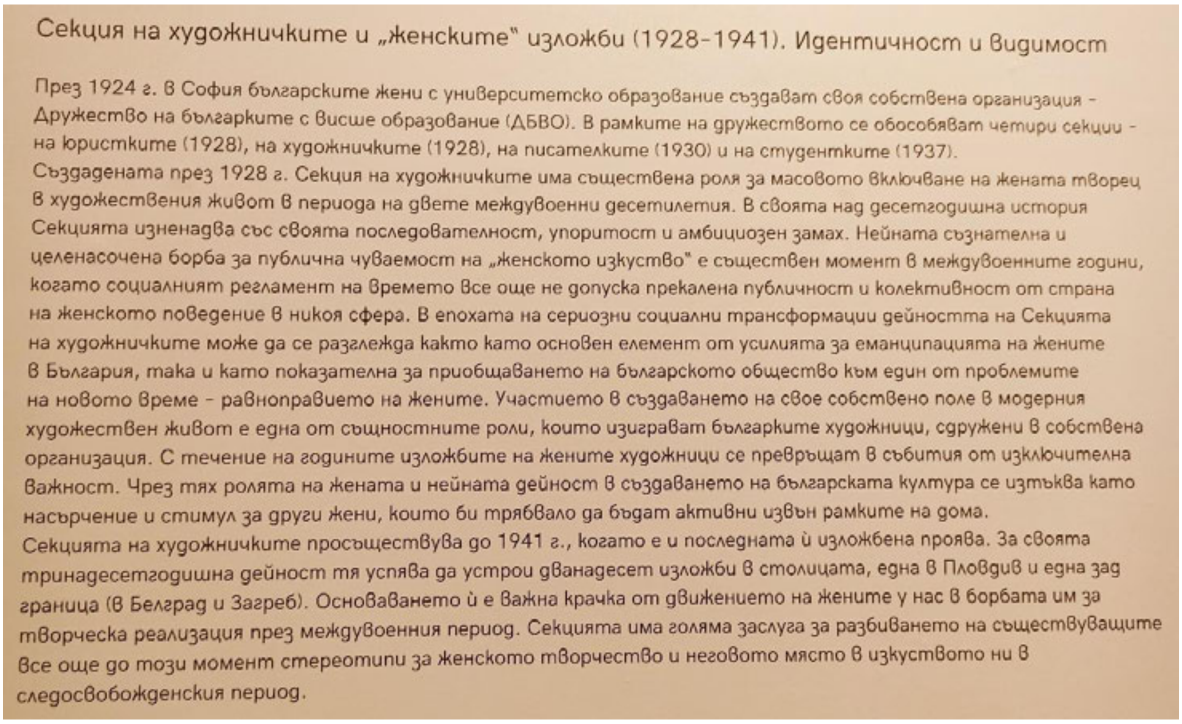
[22] Източник: *Magdalena Abakanowicz: Różnice pomiędzy wersjami*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Magdalena_Abakanowicz&diff=70725225&oldid=70725213 (достъп: 2.08.2023)
[23] Софийска градска художествена галерия, 14 септември – 27 ноември 2022 г.

Сн. 4. *Публикации за изложби от 1938 и 1939 г.* (авторска снимка)

В съвременните кураторски текстове, съпътстващи изложбата, са допуснати феминативи като *юристки*, *художнички*, *писателки*, *студентки*, но също така сложните думи *жената творец*, *българките художници*, *жените художници* (вж. Сн. 5). Някои български лингвисти твърдят, че използването на сложни думи от типа *жена художник* в комуникативната практика е повлияно от руския език (Murdarov 2011).

Сн. 5. *Текст от изложбата „Жените художници. Нови хоризонти между двете световни войни“* (авторска снимка)

Секция на художничките и „женските“ изложби (1928–1941). Идентичност и видимост

През 1924 г. в София българските жени с университетско образование създават своя собствена организация – Дружество на българките с висше образование (ДБВО). В рамките на дружеството се обособяват четири секции – на юристките (1928), на художничките (1928), на писателките (1930) и на студентките (1937).
Създадената през 1928 г. Секция на художничките има съществена роля за масовото включване на жената творец в художествения живот в периода на двете междувоенни десетилетия. В своята над десетгодишна история Секцията изненадва със своята последователност, упоритост и амбициозен замах. Нейната съзнателна и целенасочена борба за публична чуваемост на „женското изкуство“ е съществен момент в междувоенните години, когато социалният регламент на времето все още не допуска прекалена публичност и колективност от страна на женското поведение в никоя сфера. В епохата на сериозни социални трансформации дейността на Секцията на художничките може да се разглежда както като основен елемент от усилията за еманципацията на жените в България, така и като показателна за приобщаването на българското общество към един от проблемите на новото време – равноправието на жените. Участието в създаването на свое собствено поле в модерния художествен живот е една от същностните роли, които изиграват българките художници, сдружени в собствена организация. С течение на годините изложбите на жените художници се превръщат в събития от изключителна важност. Чрез тях ролята на жената и нейната дейност в създаването на българската култура се изтъква като насърчение и стимул за други жени, които би трябвало да бъдат активни извън рамките на дома.
Секцията на художничките просъществува до 1941 г., когато е и последната ѝ изложбена проява. За своята тринадесетгодишна дейност тя успява да устрои дванадесет изложби в столицата, една в Пловдив и една зад граница (в Белград и Загреб). Основаването ѝ е важна крачка от движението на жените у нас в борбата им за творческа реализация през междувоенния период. Секцията има голяма заслуга за разбиването на съществуващите все още до този момент стереотипи за женското творчество и неговото място в изкуството ни в следосвобожденския период.

Очевидно допитването до речниковите статии в България е спорадична, а не масова редакционна практика. На нея, както и на конкуренцията на имената в живата реч се дължат несистемните употреби в текстовете, предназначени за публично общуване.

Изводи

Резултатите от съпоставителния анализ на представянето на 100 названия за професии в РБЕ и ГРПЕ и примерите за влиянието им върху публичната реч показват, че:

1. 80% от избраните професии присъстват в РБЕ с маскулинните и феминалните си названия, докато в ГРПЕ са 61%. При някои от маскулинизмите в ГРПЕ се отбелязва, че могат да се използват по отношение на референти жени, което би могло да се схване като тенденция за утвърждаване на маскулинизмите като генерични форми за обозначаване и на мъже, и на жени в лексикографските описания. При някои от феминативите като *poetka* (*poetessa*), *biografka*, *eseistka* и др. се посочва, че произхождат от съществителните в мъжки род, което поставя в йерархични отношения родовите двойки и създава усещането за асиметричното им представяне в речниците.

2. При 88% от думите в РБЕ са дефинирани значенията за професия само при маскулинните имена, което може да създаде усещането за несиметрично представяне на

наименованията за професии според пола чрез акцент и препращане към мъжколичните названия. Този факт би могъл да усили подозренията за обществена търпимост към неравенството и към пренебрежението спрямо женсколичните имена. В ГРПЕ само в 7% са дефинирани значенията за професия единствено при маскулинните имена. Разликата е впечатляваща – почти всички двойки лексеми (93%) в ГРПЕ имат собствена дефиниция, което показва устойчива тенденция в полската лексикография феминативите да се утвърждават като самостоятелни езикови единици.

3. Подходите при дефинирането на феминативите в ГРПЕ показват предпочитание към обозначения на половата идентификация, използвайки лексемата *жена* в описанието на значението (в 36 случая), но не са малко и алтернативните варианти с използване на други феминативи в дефиницията (16 случая) и на обозначението *лице* (1 случай). В някои от описанията избраният подход може да има стилистична мотивация. В РБЕ словосъчетанията от типа *жена + съществително име за професия* се отчитат като липса на дефиниция, тъй като препращат към значенията на мъжколичните имена. Това са по-голямата част от случаите.

4. В РБЕ примерите за употреба на маскулинизмите и на феминативите са при 79% от думите. В останалите 21% примери за употреба само на маскулинизмите има в 13 случая, само на феминативите – в 3 случая, и без примери за употреба при двете имена – в 3 случая. В ГРПЕ навсякъде, където са отразени и феминалните названия, има примери за употребата им. Няма примери единствено за два феминатива. В ГРПЕ много повече са примерите от медийни публикации и интернет, което може да доведе до заключения за степента на прием на феминативите и за сферата на употреба и стилистичния им статус.

5. В РБЕ няма раздел за колокации, какъвто е отделен в речниковите статии на ГРПЕ. Колокациите в РБЕ са ексцерпирани от примерите за употреба на маскулинизмите и феминативите. И в двата речника се отбелязват почти в равно количество колокации, създаващи престиж, само при маскулинните названия. Този факт показва дисбаланс при представянето на феминативите, които по-рядко са включвани в колокации, създаващи положителни конотации и усещане за престиж.

6. Прегледът на представянето на 100 названия за професии в РБЕ и ГРПЕ дава възможност да се сравни силата на идеите за възраждането на феминативите в двете страни и в частност в лингвистичната наука. При нарастващата конкуренция между маскулинизмите и феминативите речниците стават основен ориентир за избор на адекватна форма в

медийните и публичните комуникации. Въпреки това се отбелязва нерегламентирано и противоречиво използване на названията за професии в уеббазираните платформи за споделяне на съдържание, както и в медийните и публичните текстове.

REFERENCES

Adamowicz 2020: Adamowicz, Anna. "Social and Linguistic Counter-Hegemonic Potentials of Feminatives as a Field of Battle and Negotiation." *AVANT*, vol. XI, no 3 (2020): 1–16. https:doi.org/10.26913/avant.2020.03.04. [In Polish: Adamowicz, Anna. „Społeczne i językowe potencjały kontrhegemoniczne Feminatywy jako pole walki i negocjacji." *AVANT*, t. XI, nr 3, (2020): 1–16.]

Arkhangelskaya 2011: Arkhangelskaya, Alla. *Sexism in Language: Myths and Reality*. Olomouc University Press, 2011. [In Russian: Архангельская, Алла. *Сексизм в языке: мифы и реальность*. Оломоуц: Университет Палацкого, 2011.]

Bartminski 2010: Bartminski, Jerzy. "The Language of the IV Rzeczpospolita, or on the Career of Leakage." In Czerwiński, M. & P. Nowak & R. Przybylska, eds. *The Language of the Fourth Rzeczpospolita*: 7–31. Lublin: UMCS Press, 2010. [In Polish: Bartmiński, Jerzy. „Język IV RP, czyli o karierze przecieku. Problem wiarygodności dyskursu publicznego." W: Czerwiński, M. & P. Nowak & R. Przybylska, red. *Język IV Rzeczypospolitej*: 7–31. Lublin: UMCS, 2010.]

Bura 2005: Bura, Renata. "Czech and Polish Feminatives." In Mieczkowska, H. & B. Suchoń-Chmiel, eds. *Slovak Language and Literature from the Slavic Perspective: Slovak-Polish Studies in Honour of Prof. Maria Honowska*: 71–74. Krakow: Jagiellonian University Press, 2005. [In Polish: „Czeskie i polskie feminatywa." W: Mieczkowska, H. & B. Suchoń-Chmiel, red. *Język i literatura słowacka w perspektywie słowiańskiej: studia słowacko-polskie ofiarowane prof. Marii Honowskiej*: 71–74. Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2005.]

Burov 2004: Burov, Stoyan. *Knowledge in the Language of the Bulgarians. A Grammatical Study of the Conceptual Categorization of Subjectivity*. Veliko Tarnovo: Faber, 2004. [In Bulgarian: Буров, Стоян. *Познанието в езика на българите. Граматично изследване на концептуалната категоризация на предметността*. Велико Търново: Фабер, 2004.]

Burov 2016: Burov, Stoyan. "Grammatical Aspects of Masculinization." In Kocheva, Ana, ed. *Professor Ivan Kochev – a Life Devoted to Linguistics*: 25–31. Sofia: Prof. Marin Drinov BAS Press, 2016. [In Bulgarian: Буров, Стоян. „Граматичните аспекти на маскулинизацията." В: Кочева, Ана, съст. *Професор Иван Кочев – живот, отдаден на езикознанието*. Юбилеен сборник: 25–31. София: Проф. Марин Дринов – БАН, 2016.]

Buttler & Kurkowska & Satkiewicz 1971: Buttler, Danuta & Halina Kurkowska & Halina Satkiewicz. *Polish Language Culture. Grammar Issues*. Warsaw: PWN, 1971. [In Polish: Buttler, Danuta & Halina Kurkowska & Halina Satkiewicz. *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*. Warszawa: PWN, 1971.]

Cvikova 2014: Cvikova, Jana. *How to Use Gender Balanced Language. Options, Questions, Examples*. Bratislava: Centrum vzdelavania MPSVR SR, 21.09.2018. http://www.ruzovyamodrysvet.sk/chillout5_items/1/5/9/9/1599_8a6542.pdf (accessed 23.05.2023). [In Czech: Cviková, Jana. *Ako používať rodovo vyvážený jazyk. Možnosti, otázky, príklady*. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR, 21.09.2018.]

Dembska 2009: Dembska, Katarzyna. "On the occupational names of women in modern Russian." *Slavia Meridionalis*, vol. 9 (2009): 80–87. [In Polish: Dembska, Katarzyna. „O nazwach zawodowych kobiet we współczesnym języku rosyjskim." *Slavia Meridionalis*, t. 9 (2009): 80–87.]

Dobreva 2009: Dobreva, Elka. *Tolerance, Intolerance and Zero Tolerance in the Modern Bulgarian Press: A Critical Linguosemiotic Analysis*. Veliko Tarnovo: Faber, 2009. [In Bulgarian: Добрева, Елка. *Толерантност, нетолерантност и нулева толерантност в съвременния български печат: критически лингвосемиотичен анализ*. Велико Търново: Фабер, 2009.]

Dymek et al. 2011: Dymek, Marta & Katarzyna Holojda & Patrycja Krysiak & Agnieszka Malocha-Krupa & Wiktor Pietrzak & Katarzyna Sikora. *Equality Guide, Gender LOWER SILESIA ACADEMY*. Olawa: Fundacja Grejpfrut, 2011. [In Polish: Dymek, Marta & Katarzyna Hołojda & Patrycja Krysiak & Agnieszka Małocha-Krupa & Wiktor Pietrzak & Katarzyna Sikora. *Poradnik równościowy, Gender DOLNOŚLĄSKA AKADEMIA*. Oława: Fundacja Grejpfrut, 2011.]

Grochowska & Wierzbicka 2015: Grochowska, Marta & Agnieszka Wierzbicka. „Productive Word-formation Types of Female Names in Contemporary Polish." *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, no 49 (2015): 45–55. http://dx.doi.org/10.18778/0208-6077.49.04. [In Polish: Grochowska, Marta & Agnieszka Wierzbicka. „Produktywne typy słowotwórcze nazw żeńskich we współczesnej polszczyźnie." *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, nr. 49 (2015): 45–55.]

Holojda 2013: Holojda, Katarzyna. "How Do Polish Women Perceive Feminatives?" In Malocha-Krupa, A. et al., eds. *Equality Savoir-Vivre in Public Texts*. Warsaw: Kancelaria Prezesa Rady Ministrow, 2013. [In Polish: Hołojda, Katarzyna. „Jak Polki postrzegają feminatywy?" W: Małocha-Krupa, A. et al., red. *Równościowy savoir-vivre w tekstach publicznych*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2013.]

Holojda-Mikulska 2016: Holojda-Mikulska, Katarzyna. "Discussions about Feminatives in *Język Polski* in the Years 1945–1989." *Jezyk Polski*, issue 2 (2016): 89–97. [In Polish: Hołojda-Mikulska, Katarzyna. „Dyskusje o feminatywach na łamach *Języka Polskiego* w latach 1945–1989." *Język Polski*, nr. 2 (2016): 89–97.]

Horodenska-Ostaszewska 2006: Horodenska-Ostaszewska, Magdalena. „Names of Women in the Universal Dictionary of the Polish Language PWN 2003." *Philological Studies. Literary Research*, vol. 51 (2006): 179–187. [In Polish: Horodeńska-Ostaszewska, Magdalena. „Nazwy kobiet w Uniwersalnym słowniku języka polskiego PWN 2003." *Prace Filologiczne. Literaturoznawstwo*, t. 51 (2006): 179–187.]

Jadacka 2006: Jadacka, Hanna. *Polish Language Culture. Inflection, Word Formation, Syntax*. Warsaw: PWN, 2006. [In Polish: Jadacka, Hanna. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa: PWN, 2006.]

Jankowski 2021: Jankowski, Hubert. "To Protect the Language or out of the Fear of Change? Language Manipulations in Right-Winged Journalistic Texts about Feminine Nouns." *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, no 55 (2021): 73–87. http://doi.org/10.18778/0208-6077.55.04. [In Polish: Jankowski, Hubert. „W obronie języka czy w obawie przed zmianą? Manipulacje językowe w prawicowych tekstach publicystycznych o nazwach żeńskich." *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica*, nr. 55 (2021): 73–87.]

Jarosz 2021: Jarosz, Marta. "The Activities of Inclusive Language Activists in Social Media and the Social Perception of Feminatives." *Media Studies*, vol. 22, no 3 (86 / 2021): 995–1014. [In Polish: Jarosz, Marta. „Działania aktywistów języka inkluzywnego w mediach społecznościowych a społeczne postrzeganie feminatywów." *Studia medioznawcze*, t. 22, nr. 3 (86 / 2021): 995–1014.]

Kaczmarska 2020: Kaczmarska, Ewelina. "The Functioning of Feminativum in the Polish Linguistic Reality. A Case Study." *Humanities and Social Sciences*, vol. XXV, no 27 (3 / 2020): 51–60. https://doi.org/10.7862/rz.2020.hss.28.

Karwatowska & Szpyra-Kozłowska 2005: Karwatowska, Malgorzata & Jolanta Szpyra-Kozłowska. *Gender Linguistics: She and He in Polish*. Lublin: UMCS Press, 2005. [In Polish: Karwatowska, Małgorzata & Jolanta Szpyra-Kozłowska. *Lingwistyka płci: Ona i on w języku polskim*. Lublin: UMCS, 2005.]

Kirilov 2021: Kirilov, Svetlozar. *Discriminated or Self-Inflicted*. Sofia University Press, 2021. [In Bulgarian: Кирилов, Светлозар. *Дискриминирани или сами виновни*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2021.]

Klchova 2009: Klchova, Eva. *Feminative in Contemporary Polish and Slovak Languages in a Comparative Perspective*. BA thesis. Supervisor: Roman Madecki, PhD. Brno: Masaryk University, 2009. [In Polish: Klčová, Eva. *Feminatywa we współczesnym języku polskim i słowackim w ujęciu porównawczym*. Bakalárska diplomová práca. Vedúci práce: Mgr. Roman Madecki, PhD. Brno: Masarykova univerzita, 2009.]

Krysiak & Malocha-Krupa 2020: Krysiak, Patrycja & Agnieszka Malocha-Krupa. "Feminativum, Feminative, Feminine Noun, Feminine Ending – Terminological Problems." *Faces of Communication*, no 12 (2020): 229–238. https://doi.org/10.19195/2083-5345.12.15. [In Polish: Krysiak, Patrycja & Agnieszka Małocha-Krupa. „Feminatywum, feminatyw, nazwa żeńska, żeńska końcówka – problemy terminologiczne." *Oblicza Komunikacji*, nr. 12 (2020): 229–238.]

Krysiak 2013: Krysiak, Patrycja. "Feminine Names in Contemporary Polish – a Short Reflection and an Outline of the Classification." In Malocha-Krupa, A. et al., eds. *Equality Savoir-Vivre in Public Texts*. Warsaw: Kancelaria Prezesa Rady Ministrow, 2013. [In Polish: Krysiak, Patrycja. „Nazwy żeńskie w polszczyźnie współczesnej – krótka refleksja i zarys klasyfikacji." W: Małocha-Krupa, A. & K. Hołojda & P. Krysiak & W. Pietrzak, red. *Równościowy savoir-vivre w tekstach publicznych*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrow, 2013.]

Krysiak 2016: Krysiak, Patrycja. "Feminative in the Polish Lexicographical Tradition." *Wroclaw Dissertations of the Language Committee*, vol. 42 (2016): 83–90. [In Polish: Krysiak, Patrycja. „Feminatywa w polskiej tradycji leksykograficznej." *Wrocławskie Rozprawy Komisji Językowej*, t. 42 (2016): 83–90.]

Krysiak 2021: Krysiak, Patrycja. "The Problem of Translatability of Polish and French Linguistic Terms in Comparative Research on the Feminization of the Language and Feminine Names – on the Example of Research on Feminine Names Listed in Polish and French General Dictionaries." *Academic Journal of Modern Philology*, vol. 13, Special Issue (2021): 181–190. [In Polish: Krysiak, Patrycja. „Problem przekładalności polskich i francuskich terminów językoznawczych w badaniach porównawczych nad feminizacją języka i nazwami żeńskimi – na przykładzie badań nazw żeńskich notowanych przez polskie i francuskie słowniki ogólne." *Academic Journal of Modern Philology*, vol. 13, Special Issue (2021): 181–190.]

Kubiszyn-Medrala 2007: Kubiszyn-Medrala, Zofia. "Feminine Names of Titles and Professions in Dictionaries of the Modern Polish Language." *LingVaria*, no 1 (2007): 31–40. [In Polish: Kubiszyn-Mędrala, Zofia. „Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego." *LingVaria*, nr. 1 (2007): 31–40.]

Latos 2020: Latos, Agnieszka. "Feminatives in the Positions of the Polish Language Council. Language and the Evolution of the Social Norm." *Postscriptum Polonistyczne*, no 2 (26 / 2020): 227–242. https://doi.org/10.31261/PS_P.2020.26.18. [In Polish: Latos, Agnieszka. „Feminatywy w stanowiskach Rady Języka Polskiego. Język a ewolucja normy społecznej." *Postscriptum Polonistyczne*, nr. 2 (26 / 2020): 227–242.]

Lazinski 2006: Lazinski, Marek. *About Gentlemen and Ladies. Polish Titular Nouns and Their Gender-Sex Asymmetry*. Warsaw: PWN, 2006. [In Polish: Łaziński, Marek. *O panach i paniach. Polskie rzeczowniki tytularne i ich asymetria rodzajowo-płciowa*. Warszawa: PWN, 2006.]

Malocha-Krupa 2015: Malocha-Krupa, Agnieszka, ed. *Dictionary of Polish Female Names*. Wroclaw University Press, 2015. [In Polish: Małocha-Krupa, Agnieszka, red. *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*. Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015.]

Murdarov 2011: Murdarov, Vladko. "This Seller Served a Lawyer and a Minister Today. Language Development or Language Mutilation." http://www.legalworld.bg/25351 (published 20.08.2018; accessed 21.05.2021). [In Bulgarian: Мурдаров, Владко. „Тази продавач днес обслужи една адвокат и една министър. Развитие на езика или осакатяване на езика." *Правен свят / legalworld.bg*, 20.08.2018.]

Nasalski 2020: Nasalski, Ignacy. "Functional and Dysfunctional Aspects of Inclusive Language with Particular Focus on Gender Asymmetry in Polish." *Sociolinguistics*, vol. 34 (2020): 275–294. https://doi.org/10.17651/SOCJOLING.34.17. [In Polish: Nasalski, Ignacy. „Funkcje i dysfunkcje języka inkluzywnego, ze szczególnym uwzględnieniem asymetrii rodzajowej w języku polskim." *Socjolingwistyka*, t. 34 (2020): 275–294.]

NatClas 2011: *National Classification of Professions and Occupations 2011*. Sofia: Trud i pravo, 2011. [In Bulgarian: *Национална класификация на професиите и длъжностите 2011*. София: Труд и право, 2011.]

Osinska-Szymanska & Preuhs 2022: Osinska-Szymanska, Maya & Katarzyna Preuhs. "The Political Nature of Feminatives." *Political Studies*, vol. 50, no 3 (2022): 11–28. https://doi.org/10.35757/STP.2022.50.3.01. [In Polish: Osińska-Szymańska, Maya & Katarzyna Preuhs. „Polityczność feminatywów." *Studia Polityczne*, t. 50, nr. 3 (2022): 11–28.]

Pycia 2007: Pycia, Paulina. *Gender in Language: on the Material of Contemporary Croatian and Polish*. PhD thesis. Sosnowiec: University of Silesia, 2007. https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/14254/edition/12698/content (accessed 17.05.2023). [In Polish: Pycia, Paulina. *Płeć w języku: na materiale współczesnego języka chorwackiego i polskiego*. Rozprawa doktorska. Sosnowiec: Uniwersytet Śląski, 2007.]

Satola-Staskowiak & Sosnowski 2019: Satola-Stashkowiak, Joanna & Wojciech Sosnowski. "On Women's Issues in the Linguistic Sphere from the Perspective of Equality of Opportunity in Poland, Russia and Bulgaria." *Sociolinguistics*, vol. 33 (2019): 127–147. http://dx.doi.org/10.17651/SOCjOLING.33.8. [In Polish: Satoła-Staśkowiak, Joanna & Wojciech Sosnowski. „O problematyce kobiecej na płaszczyźnie językowej w kontekście zagadnienia równych szans w Polsce, Rosji i Bułgarii." *Socjolingwistyka*, t. 33 (2019): 127–147.]

Satola-Staskowiak 2018: Satola-Staskowiak, Joanna. "A Gendered Perspective on the Issue of Contemporary Names of Occupations: A Contrastive Outline." *Językoznawstwo*, no 1 (12 / 2018): 61–72. [In Polish: Satoła-Staśkowiak, Joanna. "O imionach i współczesnych nazwach zawodów w perspektywie płci – poglądowy szkic konfrontatywny." *Językozawstwo*, nr. 1 (12 / 2018): 61–72.]

SJPDor: Doroszewski, Witold, ed. *Dictionary of Polish Language*, t. I–XI. Warsaw: PWN, 1958–1969. [In Polish: Doroszewski, Witold, red. *Słownik języka polskiego*, t. I–XI. Warszawa: PWN, 1958–1969.]

Steciag 2014: Steciag, Magdalena. "Verbal Hygiene on Feminoteka.pl." *Postscriptum Polonistyczne*, no 2 (14 / 2014): 57–69. [In Polish: Steciąg, Magdalena. „Higiena werbalna na portalu Feminoteka.pl." *Postscriptum Polonistyczne*, nr. 2 (14 / 2014): 57–69.]

Sumrova 2015: Sumrova, Vanina. "On the Matter of Masculinization (Survey Result)." *Bulgarian Speech*, book 4 (2015): 62–69. [In Bulgarian: Сумрова, Ванина. „По въпроса за маскулинизацията (резултат от анкета)." *Българска реч*, кн. 4 (2015): 62–69.]

Sumrova 2018: Sumrova, Vanina. *The New Feminine Names in the Bulgarian Language*. Sofia: Prof. Marin Drinov BAS Press, 2018. [In Bulgarian: Сумрова, Ванина. *Новите феминални названия в българския език*. София: Проф. Марин Дринов – БАН, 2018.]

Szajbel-Keck 2022: Szajbel-Keck, Malgorzata. "Public Debate on Gender-Fair Language in Poland." In *International Conference "Attitudes towards gender-inclusive language. A multinational perspective"*. Abstract. Queen Mary University of London, September 8th and 9th, 2022, online. http://qmul.pfalzgraf.net/szajbelkeck-abs.pdf?i=1 (accessed: 23.05.2023).

Valchev 2009: Valchev, Boyan. *From the History of the Bulgarian Literary Language to the Theory of Literary Languages*. Sofia: Oksiart, 2009. [In Bulgarian: Вълчев, Боян. *От историята на българския книжовен език към теорията на книжовните езици*. София: Оксиарт, 2009.]

Vodenicharov 2021: Vodenicharov, Petar. "On Sex, Gender and Sexism in the Bulgarian Culture and Language." *Linguistic World – Orbis Linguarum*, vol. 19, no 2 (2021): 31–39. https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v19i2.4. [In Bulgarian: Воденичаров, Петър. „За пола, джендъра и сексизма в българската култура и език." *Езиков свят*, т. 19, бр. 2 (2021): 31–39.]

Walkiewicz 2022: Walkiewicz, Aleksandra. "Linguistic Exponents of Non-Binary Gender in the Polish Language. Part 1: Introductory Remarks and Preliminary Classification." *Linguistic Works*, no 1 (2022): 85–100. https://doi.org/10.31648/pj.7599. [In Polish: Walkiewicz, Aleksandra. „Językowe wykładniki niebinarności płci w polszczyźnie. Część 1: Wprowadzenie do problematyki i próba systematyzacji." *Prace językoznawcze*, nr. 1 (2022): 85–100.]

Wieniewski 1931: Wieniewski, Ignacy. "On the Definition of Professions in Relation to Women." *Polish Language*, no 5 (1931): 156–157. [In Polish: Wieniewski, Ignacy. „W sprawie określeń zawodów w odniesieniu do kobiet." *Język Polski*, z. 5 (1931): 156–157.]

Wieremiejewicz 2011: Wieremiejewicz, Marta. "Linguistic Aspect of Feminization of Some Professions." In Sokolska, Urszula, ed. *Stylistic Varieties of Polish in the Past and Today*: 387–398. Bialystok University Press, 2011. [In Polish: Wieremiejewicz, Marta. „Językowy aspekt feminizacji niektórych zawodów." W: Sokólska, Urszula, red. *Odmiany stylowe polszczyzny dawniej i dziś*: 387–398. Białystok: Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku.]

Wozniak 2014: Wozniak, Ewa. "Language and Emancipation, Feminism, Gender." *Works of the Language Commission LTN*, vol. 60 (2014): 295–314. [In Polish: Woźniak, Ewa. „Język a emancypacja, feminizm, gender." *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, t. 60 (2014): 295–314.]

Wozniak-Wrzesinska 2022: Wozniak-Wrzesinska, Ewelina. "Masculatives, Feminatives and the World." *Poznań Studies in Polish Studies. Linguistic Series*, vol. 29 (1 / 2022): 233–237. https://doi.org/10.14746/pspsj.2022.29.1.16. [In Polish: Woźniak-Wrzesińska, Ewelina. „Maskulatywy, Feminatywy i świat." *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza*, t. 29 (1 / 2022): 233–237.]

Wtorkowska 2019: Wtorkowska, Maria. "On Feminine Forms of Professions, Titles and Positions in The Polish Language." *Slavic Review Ljubljana*, vol. 67, no 2 (2019): 223–232. [In Polish: Wtorkowska, Maria. „O żeńskich formach nazw zawodów, tytułów i stanowisk w języku polskim." *Slavistična revija*, t. 67, nr. 2 (2019): 223–232.]

Zachorska 2023: Zachorska, Martyna. *The Female Tip of the Tongue*. Poznan: Wydawnictwo Poznanskie, 2023. [In Polish: Zachorska, Martyna. *Żeńska końcówka języka*. Poznan: Wyd. Poznańskie, 2023.]

Zmigrodzki 2003: Zmigrodzki, Piotr. *Introduction to Polish Lexicography*. Katowice: University of Silesia Press, 2003. [In Polish: Żmigrodzki, Piotr. *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*. Katowice: Wyd. UŚ, 2003.]

Zmigrodzki 2005: Zmigrodzki, Piotr. "Evaluation Criteria for Lexicographic Descriptions." *Biuletyn PTJ*, issue 61 (2005): 13–25. [In Polish: Żmigrodzki, Piotr. „Kryteria ewaluacji opisów leksykograficznych." *Biuletyn PTJ*, z. 61 (2005): 13–25.]

ANDREANA EFTIMOVA (АНДРЕАНА ЕФТИМОВА), PROF. DSC
Sofia University of St. Kliment Ohridski
http://orcid.org/0000-0001-9232-7243